

Стразбур, 11. јун 2013. године

ECRML (2013) 3

**ЕВРОПСКА ПОВЕЉА О РЕГИОНАЛНИМ ИЛИ МАЊИНСКИМ
ЈЕЗИЦИМА**

ПРИМЕНА ПОВЕЉЕ У СРБИЈИ

2. извештајни циклус

- А. Извештај Комитета експерата о Повељи**
- Б. Препорука Комитета министара Савета Европе о примени Повеље у Србији**

Европска повеља о регионалним и мањинским језицима обезбеђује контролни механизам за процену примене Повеље у држави уговорници као и, када је то потребно, могућност давања препорука за унапређење њеног законодавства, политике и праксе. Централни елемент ове процедуре је Комитет експерата, формиран у складу са чланом 17. Повеље. Његову основну улогу представља испитивање стварног положаја регионалних или мањинских језика у држави уговорници, подношење извештаја Комитету министара о својој процени усаглашености државе уговорнице са њеним обавезама и, када је то одговарајуће, подстицање државе уговорнице да постепено оствари виши ниво посвећености.

Како би се омогућило остваривање овог задатка, Комитет министара је усвојио, у складу са чланом 15.1, ревидирану скицу за израду периодичних извештаја које чланице имају обавезу да поднесу генералном секретару. Извештај ће бити објављен од стране владе. Тај нацрт захтева од државе уговорнице да достави приказ конкретне примене Повеље, опште политике у вези са језицима који су заштићени у складу са њеним Делом II, као и прецизније податке о свим мерама које су предузете у погледу примене одредби одабраних за сваки од језика заштићених у складу са Делом III Повеље.

Улога Комитета је да анализира важеће законске акте, прописе и стварну праксу која се примењује у свакој од држава уговорница у вези са њеним регионалним или мањинским језицима. Комитет је у складу са тим дефинисао своје методе рада. Комитет прикупља информације од релевантних органа и од независних извора унутар државе уговорнице са циљем да се добије правичан и тачан преглед стварне ситуације у погледу језика. Након прелиминарног разматрања периодичног извештаја, Комитет упућује, ако је потребно, одређени број питања дотичној чланици у вези са питањима која Комитет сматра нејасним или недовољно обрађеним у самом извештају. Након ове писане процедуре обично следи посета „на лицу места“ делегације Комитета тој држави уговорници. Током посете, делегација се састаје са телима и удружењима чије активности су блиско повезане са употребом релевантних језика и консултује органе власти у погледу питања на која је скренута њена пажња.

Након завршетка овог процеса, Комитет експерата усваја сопствени извештај. Овај извештај се подноси Комитету министара, заједно са предлозима препорука које он може упутити држави уговорници.

САДРЖАЈ

А. Извештај Комитета експерата о примени Повеље у Србији	4
Поглавље 1. Контекстуалне информације	4
1.1. Ратификација Повеље од стране Србије	4
1.2. Рад Комитета експерата	4
1.3. Општа питања проистекла из оцене извештаја	5
1.3.1. Територијална примена Повеље	5
1.3.2. Статус влашког у односу на Повељу	6
1.3.3. Статус буњевачког у односу на Повељу	7
1.3.4. Примена дела III Повеље	7
Поглавље 2. Закључци Комитета експерата о реакцији српских органа власти на препоруке Комитета министара	8
Поглавље 3. Оцена Комитета експерата у погледу Дела II и Дела III Повеље	10
3.1. Оцена у погледу Дела II Повеље	10
3.2. Оцена у погледу Дела III Повеље	20
Поглавље 4. Налази Комитета експерата у другом кругу праћења	57
Додатак 1: Инструмент ратификације	61
Додатак 2: Коментари српских органа власти	62
Б. Препорука Комитета министара Савета Европе о примени Повеље у Србији	73

А. Извештај Комитета експерата о примени Повеље у Србији

усвојен од Комитета експерата 4. маја 2011.
и представљен Комитету министара Савета Европе
у складу са чланом 16. Повеље

Поглавље 1. Контекстуалне информације

1.1. Ратификација Повеље од стране Србије

1. Европска повеља о регионалним или мањинским језицима (у даљем тексту: „Повеља“) потписана је од стране Србије и Црне Горе 22. марта 2005. Скупштина Србије и Црне Горе усвојила је Закон о ратификацији Повеље 21. децембра 2005. Након ратификације од стране председника Србије и Црне Горе, у складу са чланом 18. Повеље, инструмент ратификације Србије и Црне Горе поднет је генералном секретару Савета Европе 15. фебруара 2006. Повеља је 1. јуна 2006. ступила на снагу у Републици Србији, као наследнику државне заједнице Србије и Црне Горе.

2. Члан 15.1 Повеље захтева од држава уговорница да поднесу периодичне извештаје на сваке три године након првог извештаја. Српске власти поднеле су свој други периодични извештај генералном секретару Савета Европе 23. септембра 2010.

1.2. Рад Комитета експерата

3. Овај извештај заснован је на информацијама које је Комитет експерата добио из другог извештаја Србије и одговора на додатни упитник достављен српским органима власти 24. новембра 2010. Комитет експерата такође је прибавио информације путем интервјуа одржаних са представницима савета националних мањина и српских органа власти током посете на лицу места (8-10. децембар 2010). У складу са чланом 16.2 Повеље, Војвођански центар за људска права поднео је алтернативни извештај о имплементацији Повеље којем је више савета националних мањина и удружења из Србије дало свој допринос. Поред тога, Комитет експерата добио је и мишљења националних савета бошњачке, немачке и влашке националне мањине. Садашњи извештај одражава преовлађујућу политику, законодавство и праксу у тренутку посете на лицу места. Сва каснија збивања биће узета у обзир у следећем извештају Комитета експерата који се односи на Србију.

4. Извештај садржи детаљна запажања која се српским органима власти препоручује да узму у обзир како би развили своју политику у вези са регионалним или мањинским језицима. На основу својих детаљних запажања, Комитет експерата је такође установио списак предлога препорука Србији од стране Комитета министара, као што је дефинисано у члану 16.4 Повеље (видети поглавље 4.3 овог извештаја).

5. Комитет експерата жели да изрази своју захвалност српским органима власти за њихову активну и плодносну сарадњу. Током 2009, српске власти су се сагласиле да организују округли сто о имплементацији Повеље и Оквирне конвенције за заштиту националних мањина. У овом догађају, који се одиграо у Скупштини Војводине, учествовали су сви савети националних мањина који су потом усвојили заједничку декларацију са детаљним захтевима у погледу пуне имплементације обе конвенције. Поред тога, Србија је на време поднела свој подробен други

извештај. Сарадња са органима власти и саветима националних мањина током посете на лицу места била је изузетно добра.

6. Актуелни извештај усвојен је од стране Комитета експерата 4. маја 2011.

1.3. Општа питања проистекла из оцене извештаја

1.3.1 Територијална примена Повеље

7. Приликом подношења инструмента ратификације 15. фебруара 2006, Србија и Црна Гора изјасниле су се да ће применити Повељу у областима у којима су регионални и мањински језици у службеној употреби. У складу са националним законима, увођење мањинског језика у службену употребу обавезно је ако национална мањина чини 15% популације (целокупне општине). У Војводини, мањински језик и писмо који нису у званичној употреби на целокупној територији општине уводе се у званичну употребу у локалној *месној заједници* те општине ако удео у популацији особа које припадају тој мањини достиже 25%. Ако национална мањина не прелази наведене лимите, општина може, изменом свог статута, добровољно увести мањинске језике у службену употребу. У складу са Законом о националним саветима националних мањина (члан 22.3), савети националних мањина имају овлашћење да предлажу увођење својих мањинских језика и писама као службеног језика у локалним самоуправама.

8. У првом извештају, Комитет експерата био је мишљења да лимити од 15% и 25% могу онемогућити примену Повеље на оне регионалне или мањинске језике који нису у званичној употреби, али који су још увек присутни у довољној размери у општинама или локалним заједницама да би се на њих односила Повеља.¹ Комитет експерата стога је поздравио чињеницу да су регионални или мањински језици често били добровољно уведени у званичну употребу путем измене статута. То се догодило чак и онда када је удео мањинске популације био веома мали на локалном нивоу (нпр. 0,5% у случају словачке националне мањине у Бачкој Тополи) или у Србији као целини (чешки језик је локални званични језик иако у Србији само 2.211 особа припада чешкој мањини). Имајући у виду овај контекст, Комитет експерата је закључио да би српски органи власти требало да идентификују, у сарадњи са одговарајућим општинама, општинске територије на којима су регионални или мањински језици заступљени у довољном броју за примену одредби Повеље и на којима би, ако је потребно, било могуће изменити статуте. Поред тога, Комитет је „подстакао српске органе власти да предузму потребне кораке како би се обезбедила имплементација Повеље на свим општинским територијама на којима су регионални или мањински језици заступљени у довољним размерама за примену одредби Повеље, укључујући и измене статута општина тамо где је то потребно“.

9. Судаћи по другом периодичном извештају, српски органи власти, у сарадњи са саветима националних мањина чији језици још увек нису у званичној употреби, ступиће у контакт са одговарајућим општинама у вези са увођењем ових језика у службену употребу. Прва заједничка иницијатива овакве врсте односиће се на ромски и украјински језик. Током посете на лицу места, представници Националног савета ромске мањине обавестили су Комитет експерата да би ромски језик могао бити уведен у службену употребу у следећим општинама захваљујући одговарајућој локалној густини насељености Рома: Бујановац, Врање, Сурдулица, Владичин Хан, Пирот, Бела Паланка, Ниш, Прокупље, Лесковац, Лебане, Бојник и Алексинац.

¹ Упоредити: Први извештај Комитета експерата о Словачкој, ECRML (2007) 1, ставови 44/47; Други извештај Комитета експерата о Шведској, ECRML (2006) 4, став 16.

10. Посебан проблем присутан је у вези са Буњевцима и Власима, који достижу лимите од 15% и 25% на више места. Међутим, српски органи власти су обавестили Комитет експерата да буњевачки и влашки нису у службеној употреби ни у једној јединици локалне самоуправе зато што још увек нису стандардизовани. Комитет експерата примећује да концепт „службене употребе“ у Србији обухвата не само писану, већ и усмену комуникацију са грађанима за коју стандардизација није потребна. Поред тога, постоје планови за стандардизацију буњевачког и влашког током следећих година. Имајући у виду овај контекст, Комитет експерата сматра да би српски органи власти требало да размотре флексибилне привремене мере којима би се у званичну употребу увели буњевачки и влашки, обезбеђујући на тај начин имплементацију Повеље.

11. Комитет експерата сматра да је потребно да српски органи власти, у сарадњи са одговарајућим општинама, наставе са идентификацијом општинских територија на којима су они који говоре регионалне или мањинске језике присутни у броју који је довољан да омогући примену одредби Повеље и на којима, ако је то потребно, статуту могу бити измењени.

Комитет експерата апелује на српске органе власти да предузму кораке којима би се обезбедила имплементација Повеље на свим општинским територијама на којима су они који говоре регионалне или мањинске језике присутни у броју који је довољан да омогући примену одредаба Повеље, укључујући и промену статута општина тамо где је то потребно.

1.3.2. Статус влашког у односу на Повељу

12. Припадници влашке националне мањине подељени су око питања да ли је влашки засебан језик или представља варијанту румунског језика. С обзиром на то да је румунски језик такође обухваћен Делом III Повеље, током првог циклуса надгледања појавило се питање да ли би влашки језик требало обухватити Делом II или такође Делом III Повеље. Комитет министара препоручио је да Србија „појасни статус ... влашког у консултацији са представницима свих који говоре тај језик“. Поред тога, Комитет експерата „предлаже српским органима власти да појасне статус влашког у складу са Повељом у сарадњи са онима који говоре влашки језик“.

13. Нема индикација да су извршене консултације са представницима свих оних који говоре тај језик (укључујући и оне који сматрају влашки језик варијантом румунског). И поред тога, Комитет експерата примећује да је избор Националног савета влашке националне мањине у 2010. (директни избори у којима су могли да учествују сви припадници влашке националне мањине) довео до промене састава националног савета. Док је претходни национални савет сматрао влашки језик варијантом румунског, нови национални савет има за циљ стандардизацију влашког која ће, како се очекује, потрајати неколико година. Национални савет сматра да док не буде остварена стандардизација, примена Дела III није остварљива. Имајући у виду наведено, српски органи власти потврдили су у другом периодичном извештају да се Део II односи на влашки језик.

14. У складу са Другим периодичним извештајем, национални савети немају овлашћење да дефинишу или декларишу који језик говоре припадници националне мањине коју заступају. Уз то, Комитет експерата примећује да подела између оних који говоре овај језик и сматрају да он представља варијанту румунског, и оних који га сматрају за засебан језик, онемогућава примену

Повеље на влашки језик. Комитет сматра да је потребно да српски органи власти иницирају дијалог између представника свих оних који говоре овај језик, што може довести до диференцираног приступа промоцији овог језика, дозвољавајући употребу влашког и (стандардног) румунског – уместо само једног од та два – у одређеним областима (нпр. образовање, медији), у случају да такав захтев постави довољан број људи.

1.3.3. Статус буњевачког у односу на Повељу

15. Током првог циклуса надгледања, српски органи власти су објавили да још увек неће применити Повељу на буњевачки зато што још увек није стандардизован. Међутим, они су вољни да примене Део II на буњевачки у будућности. Комитет експерата нагласио је да недостатак стандардизације сам по себи не представља препреку за примену Дела II на регионални или мањински језик. Комитет министара позвао је Србију да „**појасни статус буњевачког ... у сарадњи са представницима свих оних који говоре тај језик**“. Поред тога, Комитет експерата „предлаже српским органима власти да појасне статус буњевачког у складу са Повељом у сарадњи са свим онима који говоре тај језик“.

16. У другом периодичном извештају, српски органи власти су потврдили да су отпочели примену Дела II на буњевачки. Комитет експерата поздравља ову одлуку. Уз то, српски органи власти навели су током посете на лицу места да разматрају могућност да уврсте буњевачки језик у понуђени списак матерњих језика на формулару за попис 2011. године.

1.3.4. Примена Дела III Повеље

17. Србија је ратификовала исте обавезе у погледу свих језика из Дела III. Комитет експерата примећује, као и у претходном циклусу надгледања, да обавезе које је изабрала Србија, нарочито оне које се односе на образовање и медије, не одражавају на адекватан начин положај свих мањинских језика. На пример, обавезе вишег нивоа могле би се применити на мађарски језик.

18. У погледу домена примене Дела III, српски органи власти су током другог циклуса надгледања поновили да сматрају имплементацију Повеље за процес који може довести до спецификације нових језика у Део III и такви кораци ће бити размотрени одмах након што језици из Дела II буду уведени у образовање. Комитет експерата поздравља динамичан приступ српских органа власти инструменту ратификације и подстиче их да остваре предвиђене кораке у сарадњи са онима који говоре тај језик.

Поглавље 2. Закључци Комитета експерата о реакцији српских органа власти на препоруке Комитета министара

Препорука бр. 1:

„Унапредити свест и толеранцију у српском друштву у целини у односу на регионалне или мањинске језике и културу који они представљају.“

19. Имплементирано је неколико активности у оквиру пројекта Аутономне Покрајине Војводина под називом „Афирмација мултикултурализма и толеранције у Војводини“. Пројекти су обухватили телевизијска и радијска такмичења намењена ученицима, у вези са историјом и културом националних мањина, документарне телевизијске филмове, организовање "Етно дана" од стране ученика у Војводини (представљање националних мањина које живе у Војводини, укључујући лингвистичке, културне и историјске карактеристике), као и изложбе.

Препорука бр. 2:

„Појаснити статус буњевачког и влашког језика у консултацијама са свима онима који говоре ове језике.“

20. Српски органи власти потврдили су да ће применити Део II на буњевачки и влашки језик. Међутим, нема индикација да су извршене консултације са представницима свих оних који говоре те језике (у случају влашког: укључујући и оне који влашки сматрају варијантом румунског).

Препорука бр. 3:

„Увести наставу језика из Дела II у основним и средњим школама.“

21. Још увек нема стабилног присуства свих језика из Дела II на основном и средњем нивоу унутар оквира модела предавања мањинских језика. Буњевачки се предаје у појединим основним школама, али не и на предшколском и средњошколском нивоу. Чешки се још увек не предаје у оквиру јавног образовног система. Изузев једног двојезичног вртића, немачки се предаје само као страни језик, не и у оквиру образовног модела мањинског језика. Развијен је наставни програм за учење македонског језика са елементима националне културе, али његово увођење у учионице још увек се очекује. Влашки је и даље потпуно одсутан из система образовања.

Препорука бр. 4:

„Побољшати обуку наставника и обезбедити одговарајуће наставне материјале за све регионалне или мањинске језике.“

22. Још увек постоје значајни проблеми у вези са обуком наставника и обезбеђивањем адекватних наставних материјала за све регионалне или мањинске језике. Стратегија из 2007. о развоју специјализованог образовања односи се на опште додатно образовање наставника. Органи власти сугеришу да се решење проблема недостатка обучених наставника за регионалне и мањинске језике може наћи у сарадњи са другим државама на бази споразума у области образовања и заштите националних мањина. Што се тиче наставних материјала, они су у многим случајевима још увек неодговарајући. Нови Закон о уџбеницима и другим наставним средствима регулише објављивање уџбеника на регионалним или мањинским језицима, као и њихов увоз из других држава. У пракси, наставни материјал се преводи са српског језика са знатним закашњењем или се увози, али та процедура није одобрена за све језике и све предмете.

Препорука бр. 5:

„Обезбедити примену чл. 9. и 10, посебно у вези са ромским и украјинским језиком и осигурати да се језици Дела III могу користити у односима са локалним канцеларијама државних органа.“

23. Чланови 9. и 10. нису имплементирани у погледу ромског и украјинског, иако су забележени појединачни случајеви у којима су пред судом додељени преводиоци особама које говоре ромски. Српски државни органи наводе да сви учесници у судском процесу имају право да користе свој језик уз помоћ преводиоца и да на свом језику буду обавештени о чињеницама које се односе на предмет, као и да су предузете мере како би се повећао број преводилаца и судија за ромски и украјински. Заједничка иницијатива органа власти Војводине и Националних савета ромске и украјинске мањине уследиће са циљем да се ромски и украјински језик уведу у службену употребу у појединим општинама. У погледу употребе језика из Дела III у односима са локалним јединицама државних органа власти, измењен је Закон о службеној употреби језика и писама и он сада прописује да припадници било које националне мањине могу комуницирати са државним органима у областима у којима је њихов језик у службеној употреби и имају право да добију одговор на свом језику. Раније је то било могуће само за припаднике националних мањина које су чиниле више од 2% укупне популације Србије, што се у пракси односило само на мађарски језик. И поред тога, у пракси још увек постоје проблеми у том погледу.

Препорука бр. 6:

„Предузети неопходне законске и практичне мере како би се осигурало да се властита имена и називи места на регионалним и мањинским језицима могу користити званично у складу са традицијом и ортографијом језика о којима је реч“

24. Измењени Закон о службеној употреби језика и писама прописује да припадници националних мањина могу слободно бирати и користити имена своје деце, и уносити та имена у све јавне документе, званичне архиве и личне базе података, у складу са писмом и правописом њихових језика, паралелно са српским писмом и правописом. Комитет експерата нема информације о било каквим практичним мерама усмереним ка унапређењу употребе личних имена на регионалним и мањинским језицима. Поред тога, имена места званично су означена али се не користе увек у пракси.

Поглавље 3. Оцена Комитета експерата у погледу Дела II и Дела III Повеље

3.1. Оцена у погледу Дела II Повеље

Део II – Циљеви и начела у складу са чланом 2. став 1.

25. Део II Повеље односи се на све регионалне или мањинске језике који се користе у Србији, тј. на албански, босански, бугарски, буњевачки, хрватски, чешки, немачки, мађарски, македонски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и влашки. У првом извештају, Комитет експерата није обрадио буњевачки у оквиру Дела II јер његов статус у складу са Повељом још увек није био јасан. Препоруке које се у даљем тексту цитирају из првог извештаја стога се нису односиле на буњевачки.

Члан 7 – Циљеви и начела

Став 1

По питању регионалних или мањинских језика, у оквиру територија на којима су ти језици у употреби и у складу са ситуацијом сваког од тих језика, државе чланице граде своју политику, законодавство и праксу на следећим циљевима и начелима:

а признање регионалних или мањинских језика као израз културног богатства;

26. У складу са другим периодичним извештајем, **Статут Аутономне Покрајине Војводине (у даљем тексту: Војводина) измењен је тако да се хрватски језик и писмо сада такође налазе у службеној употреби од стране тела и организација Војводине, док је раније хрватски званично користила само Скупштина Војводина. Комитет експерата поздравља ову одлуку.**

б поштовање географске области сваког регионалног или мањинског језика како би се обезбедило да постојећа или нова управна подела не представља препреку унапређењу регионалног или мањинског језика о коме се ради;

27. Комитет експерата обавештен је о писму које носи датум 5. фебруар 2010. и које је Национални савет бошњачке националне мањине упутио председнику Владе Републике Србије наводећи могуће негативне ефекте које Уредба о номенклатури статистичких територијалних јединица може имати на промовисање босанског језика. Комитет експерата тражио је од српских органа власти коментар о том питању. Они у свом одговору наводе да Закон о изменама и допунама Закона о регионалном развоју из 2010. дефинише регионе као функционалне статистичке територијалне јединице које не постају стварне административно-територијалне јединице нити добијају правни субјективитет. Комитет експерата узео је у обзир тврдњу српских органа власти да Уредба о номенклатури статистичких територијалних јединица неће имати било какве негативне ефекте на промовисање босанског језика.

ц потреба за одлучном акцијом како би се унапредили регионални или мањински језици и на тај начин сачували;

28. Одлучно деловање у погледу промовисања регионалних или мањинских језика у циљу њихове заштите обухвата неколико аспеката, на пример стварање законског оквира за промовисање тих језика, оснивање тела која сnose одговорност у тој области, као и

обезбеђивање одговарајућих финансијских ресурса.² У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата подстакао је српске органе власти да обезбеде адекватно финансирање за савете националних мањина (тела самоуправе са овлашћењима у области коришћења језика и писма, образовања, информисања и културе) које би им омогућило да ефикасно извршавају своје активности.

29. Српски органи власти наводе у другом периодичном извештају да су због економске кризе финансијска средства додељена националним саветима морала бити смањена. Током посете на лицу места, представници неколико савета националних мањина изразили су забринутост да им финансијска ограничења неће дозволити да ефикасно извршавају своје задатке.

30. Иако узима у обзир економске тешкоће у којима се налази Србија, Комитет експерата апелује на српске органе власти да обезбеде адекватну финансијску подршку која ће омогућити саветима националних мањина да ефикасно извршавају своје задатке.

д стварање услова за олакшање и/или охрабривање употребе регионалних или мањинских језика у говору и писању, у јавном и приватном животу;

31. Комитет експерата обрадиће језике из Дела III у оквиру своје процене Дела III.

Буњевачки

32. Судаћи по информацијама добијеним од Националног савета буњевачке мањине, отпочео је процес стандардизације и граматика је у припреми. Национални савет очекује да ће стандардизација бити остварена до 2013. и да ће она омогућити употребу буњевачког језика у јавном животу.

33. Присуство буњевачког у медијима и даље је задовољавајуће. Поред радио и телевизијског програма које емитује Радио телевизија Војводине, буњевачки је присутан и у програму станица Тренд радио из Бачке Тополе, Радио Суботица и Радио Сомбор. Објављује се и месечни часопис на буњевачком, заједно са додатком за децу. Поред тога, српски органи власти су подржали објављивање неколико књига на буњевачком и културних догађаја.

Чешки

34. Чешки је службени језик у Белој Цркви. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата „позива српске органе власти да предузму мере којима би се омогућила практична употреба чешког језика од стране административних органа власти и општинског суда у Белој Цркви.“ Судаћи по другом периодичном извештају, није било захтева за коришћењем чешког језика у административним процесима у Белој Цркви или у судским процесима пред Основним судом у Вршцу, Вишим судом у Панчеву и Управним судом у Новом Саду током периода који обухвата извештај. Српски органи власти наводе да Министарство правде намерава да предузме позитивне мере како би се омогућила практична употреба чешког и других мањинских језика у судовима. Током посете на лицу места, међутим, представници Националног савета чешке националне мањине навели су да је одсуство захтева резултат недостатка административног и судског особља које се служи чешким језиком. Комитет експерата тражи од српских органа власти да у следећем периодичном извештају разјасне да ли постоји језички квалификовано

² Упоредити: Други извештај Комитета експерата о Немачкој, ECRML (2006) 1, став 24; Други извештај Комитета експерата о Шведској, ECRML (2006) 4, став 28.

особље у локалним органима власти Беле Цркве и у судовима који имају јурисдикцију у тој општини.

35. Што се тиче медија, српски органи власти обавестили су Комитет експерата у првом циклусу надгледања да време у етру на јавном ТВ и радио сервису за чешки језик може бити додељено након избора Националног савета чешке националне мањине. У Србији, савети националне мањине могу захтевати додељивање емитерског времена на телевизији и радију. Време у етру зависи од величине националне мањине у складу са последњим пописом. Унутар оквира Радиодифузне установе Војводине, Радио телевизија Војводина 2 (РТВ2) емитује програм намењен корисницима мањинских језика. У јуну 2010. изабран је први Национални савет чешке мањине и он намерава да затражи доделу емитерског времена на јавној телевизији и радију на РТВ Војводина. Српски органи власти потврдили су током посете на лицу места и у својим одговорима на упитник упућен од стране Комитета експерата да у овом тренутку разматрају покретање радио и ТВ програма на чешком језику, уз техничку и финансијску подршку Европске уније. Имајући у виду да је, поред немачког (видети у даљем тексту), чешки једини регионални или мањински језик у Војводини који још увек није заступљен на РТВ Војводина, Комитет експерата препоручује српским органима власти да предузму мере у циљу промовисања емитовања радио и телевизијског програма на чешком језику на РТВ Војводина.

Немачки

36. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата препоручио је српским органима власти да подрже пријаве оних који говоре немачки језик за радио програм који се може пратити у свим деловима Војводине, и да помогну билтен који се објављује у редовним интервалима.

37. Судаћи по другом периодичном извештају, сваке недеље, све до 2010, ТВ Панонија емитовала је телевизијску емисију на немачком језику у сарадњи са Националним саветом немачке мањине. Уз то, Радио Суботица наставља да емитује недељни програм на немачком језику (30 минута) који продуцирају слободни професионалци. Како би ове емисије биле одрживе и како би покриле све делове Војводине, национални савет је поднео пријаву Радио Телевизији Војводине за радио емисију у 2010. и телевизијску емисију (30 минута месечно) у 2011. Поред тога, Национални савет намерава да затражи подршку државе за двојезични билтен. Током посете на лицу места, српски органи власти изразили су да су вољни да размотре те захтеве. У свом одговору на упитник послат од стране Комитета експерата, они су такође потврдили да тренутно разматрају покретање радио и телевизијске емисије на немачком језику, уз техничку и финансијску подршку Европске уније. Комитет експерата препоручује српским органима власти да предузму мере у циљу промовисања емисија на радио и ТВ програму РТВ Војводина, као и да дају своју подршку билтену.

Комитет експерата препоручује српским органима власти да омогуће и/или подстакну емитовање радио и ТВ емисије на чешком и немачком језику на РТВ Војводина.

Македонски

38. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата примио је к знању добар положај македонског језика у медијима у Војводини. У погледу положаја македонског језика у централној Србији, Комитет експерата позвао је српске органе власти да доставе информације у следећем периодичном извештају.

39. Судаћи по другом периодичном извештају, присуство македонског језика у медијима и даље је задовољавајуће. РТВ Војводина емитује радио и ТВ емисију. Поред тога, српски органи власти подржали су више публикација на македонском језику које се такође дистрибуирају у централној Србији (једне новине; дечји часопис *Сунница*; часопис *Видело* посвећен књижевности, уметности и култури; књиге на македонском језику, преводи на српски језик дела македонских аутора и македонски преводи дела српских аутора). И поред тога, Комитет експерата нема довољно информација о положају македонског у централној Србији и тражи од српских органа власти да доставе те информације у следећем периодичном извештају.

Влашки

40. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата „позива српске органе власти да усвоје структурирану политику заштите и промовисања влашког и да унапреде његову употребу у јавном животу“.

41. У области медија, српски органи власти пружили су подршку радио и ТВ емисијама на влашком језику посвећене вестима и влашким обичајима. Поред тога, субвенционисане су ТВ емисије на румунском језику емитоване из Зајечара. Ипак, Комитет експерата нема на располагању додатне информације (време емитовања, трајање емисија, фреквентност) и тражи од српских органа власти да доставе те информације у следећем периодичном извештају. Уз то, српски органи власти су подржали три културна пројекта. Поред раније наведених запажања (упоредити 1.3.2), Комитет експерата примећује да промотивне мере које се у овом тренутку примењују на влашки језик не одражавају на адекватан начин демографски положај влашког (релативно велики број оних који га говоре, компактна насељеност). Уопштено говорећи, чини се да не постоји никаква структурирана политика која би олакшала и/или подстакла употребу влашког у јавном животу.

Комитет експерата позива српске органе власти да без одлагања предузму неопходне мере за промовисање и заштиту влашког језика у јавном животу, примењујући диференциран приступ усаглашен са жељама оних који говоре тај језик.

е одржавање и развијање веза, у областима које покрива ова повеља, између група које користе регионалне или мањинске језике и осталих група у држави које употребљавају језик у идентичној или сличној форми, као и успостављање културних односа са осталим групама у држави које користе различите језике;

42. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата није добио информације о било каквом телу или савету у којем се састају представници националних мањина. У светлу нових информација које су добијене, Комитет експерата сада сматра да Савет Републике Србије за националне мањине, који делује као тело које окупља појединачне савете националних мањина, може послужити у ту сврху. Поред тога, појединачни савети националних мањина омогућавају одржавање и развој веза унутар језичких група, у областима обухваћеним овом Повељом, као и формирање културних веза са другим групама у оквиру државе уговорнице које користе друге језике.

ф доношење одредаба путем којих би се на одговарајући начин и одговарајућим средствима обезбедило проучавање регионалних или мањинских језика на свим одговарајућим ступњевима;

43. Комитет експерата обрадиће језике из Дела III у оквиру члана 8.

Унапређење свести

44. Постоје три модела наставе мањинских језика у основним и средњим школама, који се подједнако односе на језике из Дела II и Дела III. Настава се може вршити на мањинском језику, двојезично, или на српском језику уз могућност учења мањинског језика „са елементима националне културе“ (око 2-4 часа недељно). Најмање 15 ученика или родитеља мора затражити оснивање одељења за мањинске језике. Иако је овај лимит превише висок када се ради о циљевима Повеле, одељења за мањинске језике такође се могу оснивати на захтев мање од 15 ученика или родитеља ако то одобре органи власти. Српски органи власти обавестили су Комитет експерата током првог циклуса надгледања о бројним случајевима када су одељења формирана са веома мало ученика (на пример, два ученика). Ипак, Комитет експерата такође је приметио да је веома мали број представника оних који говоре мањински језик био свестан ове узорне праксе. У светлу наведеног, Комитет експерата „позива српске органе власти да активније информишу ученике и родитеље о праву на наставу регионалних и мањинских језика и да их подстичу да га користе“.

45. У свом одговору на упитник који је послао Комитет експерата, српски органи власти наводе да не постоји стандардна процедура за обавештавање родитеља и/или ученика о могућности формирања одељења за мањинске језике са мање од 15 ученика. Поред тога, органи власти немају на располагању јасне информације о томе на који начин се те информације обезбеђују, с обзиром на то да се то разликује од једне школе до друге школе. Комитет експерата сматра да је потребно унапредити свест о предностима и могућностима наставе мањинских језика, с обзиром на то да многи родитељи имају утисак да би таква настава била превише сложена и контрапродуктивна за развој њихове деце. Уз то, Комитет експерата поново примећује да је лимит од 15 ученика превисок у односу на циљеве Повеле, с обзиром на то да они који говоре многе мањинске језике у Србији тешко могу да га достигну. Комитет експерата стога позива српске органе власти да активније обавесте ученике и родитеље о могућности формирања одељења за мањинске језика са мање од 15 ученика, и да их подстакну да је искористе.

Настава на/о мањинским језицима Дела II

46. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата такође „позива српске органе власти да омогуће наставу мањинских језика/на мањинским језицима Дела II у оквиру три модела наставе регионалних и мањинских језика на свим одговарајућим нивоима“. Поред тога, Комитет министара препоручио је Србији да **„уведе наставу језика/на језицима Дела II на основном и средњем нивоу“**.

Чешки

47. У погледу чешког језика, Комитет експерата дефинисао је раније наведене препоруке позивајући српске органе власти да „размотре ситуацију у вези са увођењем наставе чешког језика са елементима националне културе у Белој Цркви и можда и у другим местима где се користи чешки језик (тј. Гај, општина Ковин, и Велико Средиште, општина Вршац)“.

48. Међутим, судећи по другом периодичном извештају, чешки се још увек не предаје у оквиру било ког од три модела који су раније поменути. Судећи по добијеним информацијама, чини се да постоје довољни захтеви за наставом чешког са елементима националне културе у Чешком Селу и Крушчици (општина Бела Црква). Комитет експерата позива српске власти да размотре ситуацију у вези са обезбеђивањем наставе чешког/на чешком језику у оквиру три

модела наставе мањинског језика на свим одговарајућим нивоима у Белој Цркви и можда и у другим местима где се користи чешки језик (тј. Гај, општина Ковин, и Велико Средиште, општина Вршац).

Немачки

49. Судаћи по другом периодичном извештају, двојезично обданиште формирано је у Суботици са две групе које користе немачки и српски језик, и једном групом која користи мађарски и српски. Представници Националног савета немачке мањине обавестили су Комитет експерата да се 65 родитеља пријавило за формирање двојезичних одељења у основној школи у Суботици како би се обезбедио континуитет за децу која ће 2011. завршити похађање обданишта. Поред тога, у току су припреме за примену модела двојезичног предшколског образовања у другим градовима у Војводини. Комитет експерата поздравља увођење двојезичног предшколског образовања. Комитет позива српске органе власти да осигурају да деца могу наставити своје двојезично образовање на основном и средњем нивоу школовања у Суботици, као и да започну двојезично образовање и на другим местима где се користи немачки језик (тј. Нови Сад, Сомбор, Вршац, Панчево и Зрењанин).

Македонски

50. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата тражио је од српских органа власти да доставе додатне информације о настави македонског језика.

51. Судаћи по другом периодичном извештају, раније поменута три модела у овом тренутку се не примењују на македонски. Међутим, Национални савет македонске мањине припремио је наставни програм „македонског језика са елементима националне културе“ од првог до четвртог разреда основне школе. Та настава може бити понуђена у будућности ако за тим буде било захтева. Комитет експерата поздравља напредак који је остварен и позива српске органе власти да омогуће наставу македонског/на македонском језику на свим одговарајућим нивоима.

Влашки

52. Српски органи власти наводе у Другом периодичном извештају да се влашки језик не предаје ни на једном нивоу образовања зато што није стандардизован. Поред тога, Комитет експерата примећује да постоји одређени број оних који говоре влашки и који су заинтересовани за наставу „румунског са елементима националне културе“. Што се тиче влашког, Комитет експерата сматра да недостатак стандардизације не би требало нужно да доведе до потпуног одсуства влашког из образовања. Уместо тога, влашки би требало користити у говорном облику у обдаништима и у одређеним предметима основног и средњег образовања, као и у оквиру ваннаставних активности у којима писана комуникација има ограничену улогу или је уопште нема. Што се тиче румунског, српски органи власти могу размотрити примену модела наставе мањинског језика на оне ученике који (или чији родитељи) то траже. Комитет експерата сматра да има простора за диференциран уместо униформног и ригидног приступа настави мањинских језика, што би омогућило употребу влашког и румунског језика у складу са стварним интересом оних који их говоре. Сходно томе, позивамо српске органе власти да спроведу сопствена истраживања на почетку сваке школске године на такав начин да ученици (или родитељи) могу изабрати између влашког и (стандардног) румунског. Комитет експерата такође позива српске органе власти да уведу влашки у образовање чак и пре остваривања могуће стандардизације.

Буњевачки

53. Судаћи по другом периодичном извештају, предмет „буњевачки говор са елементима

националне културе“ предаје се у основним школама у Суботици у Сомбору (укупан број ученика у 2010: 171). Комитет експерата поздравља остварени напредак. Међутим, буњевачки није присутан на нивоу обданишта и средње школе. Комитет експерата позива српске органе власти да предузму одговарајуће мере како би ученици који тренутно уче предмет „буњевачки говор са елементима националне културе“ могли да наставе исти предмет на средњошколском нивоу, и да уведу буњевачки у обданишта.

Комитет експерата позива српске власти да обезбеде наставу на/о мањинским језицима Дела II у оквиру три модела образовања на мањинским језицима на свим одговарајућим нивоима.

г олакшавање да и они који не говоре регионалне или мањинске језике, а живе у области где се они говоре, могу да их науче уколико то желе;

54. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата тражио је од српских органа власти да доставе информације о примени ове одредбе на албански, босански, бугарски, чешки, немачки, македонски, ромски, украјински и влашки, и да известе о доступности објеката који омогућавају одраслима који не говоре регионални или мањински језик да га науче.

55. Судаћи по другом периодичном извештају, могућности се нуде за наставу албанског, босанског, бугарског, ромског и украјинског које похађају особе које не припадају тим националним мањинама. Што се тиче језика из Дела II, ова одредба до сада није имплементирана у погледу чешког, македонског и влашког, на које до сада нису примењени модели наставе мањинског језика. Осим једног двојезичног обданишта, немачки се предаје као страни језик, а не у оквиру модела наставе мањинског језика. Комитет експерата позива српске органе власти да обезбеде могућност онима који не говоре чешки, немачки, македонски и влашки али живе у областима у којима се ови језици користе да их уче, ако то желе.

х унапређење проучавања и истраживања регионалних или мањинских језика на универзитетима или сличним установама;

56. Комитет експерата примећује да ова одредба није имплементирана у погледу влашког језика, који и даље потпуно одсуствује из високог образовања.

и унапређење одговарајућих облика транснационалне размене, у оним областима о којима говори ова повеља, за регионалне или мањинске језике који се користе у идентичном или сличном облику у две или више држава.

57. Комитет експерата обрадиће међународне размене везане за језике из Дела III у оквиру члана 14.

58. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата препоручио је српским органима власти да усвоје, за сваки језик из Дела II, структурирану политику промовисања одговарајућих врста међународне размене у областима обухваћеним Повељом. Поред тога, Комитет експерата тражио је од српских органа власти да појасне у којој мери финансијска подршка органа власти Војводине међународним разменама организованим од стране удружења националних мањина користи чешком и немачком језику. Српски органи власти такође нису доставили никакве информације у погледу влашког језика.

59. Имајући у виду одговоре српских органа власти на упитник Комитета експерата, ова одредба није примењена на чешки, немачки и влашки. Међутим, српски органи власти изразили су своју спремност да закључе нове споразуме са заинтересованим државама у којима се ови језици користе као већински или мањински језици како би се промовисале одговарајуће врсте међународних размена у областима обухваћеним Повељом. Комитет експерата то поздравља и позива српске органе власти да промовишу, за сваки језик из Дела II, одговарајуће врсте међународних размена у областима обухваћеним Повељом.

Став 2

Државе чланице преузимају обавезу да уклоне, ако већ то до сада нису учиниле, било које неоправдано угрожавање, искључивање, ограничавање или неповољан третман који би се односио на употребу регионалног или мањинског језика и који би имао циљ да обесхрабри или доведе у питање његово одржавање и развој. Усвајање посебних мера у корист регионалних или мањинских језика, које би имале за циљ унапређење једнакости између оних који користе ове језике и остатка становништва или које узимају у обзир њихове специфичне услове, не може се сматрати актом дискриминације против оних који користе језике који су у већој употреби од мањинских.

60. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата тражио је од српских органа власти да доставе информације о даљем развоју нацрта закона о забрани дискриминације.

61. Судаћи по другом периодичном извештају, Закон о забрани дискриминације (2009) прописује да изазивање и подстицање неравноправности, мржње и нетолеранције на основу мањинских језика представља тежак вид дискриминације који резултује иницирањем судског процеса и изрицањем казних мера. Што се тиче специјалних мера у корист мањинских језика, Устав предвиђа да се специјални прописи и провизорне мере које могу бити уведене у економски, друштвени, културни и политички живот у циљу остваривања пуне равноправности између припадника националних мањина и већинског становништва неће сматрати чином дискриминације ако су усмерени ка елиминисању изузетно неповољних животних услова који посебно њих погађају (члан 76.3). Комитет експерата, међутим, примећује да државе уговорнице Повеље имају обавезу да активно промовишу регионалне и мањинске језике у свим сферама јавног живота, а не само онима које се односе на „изузетно неповољне животне услове“.

Став 3

Државе чланице преузимају обавезу да на одговарајући начин унапреде међусобно разумевање између свих језичких група унутар земље и да ту посебно укључе поштовање, разумевање и трпељивост у односу на регионалне или мањинске језике у оквиру процеса образовања, као и да охрабре средства јавног информисања да следе исти циљ.

62. У првом циклусу надгледања, Комитет експерата примио је жалбе Националног савета влашке мањине о широко распрострањеним стереотипима у српском друштву о онима који говоре влашки језик. Истом приликом, Национални савет немачке мањине обавестио је Комитет експерата да учбеници историје још увек представљају оне који говоре немачки језик претежно у контексту Другог светског рата као „државне непријатеље“. Поред тога, Комитет експерата је примио жалбе представника оних који говоре бугарски језик у којима се тврди да учбеници историје представљају ту језичку групу у негативном светлу. Имајући у виду наведено, Комитет експерата „позива српске органе власти да наставе своје напоре усмерене ка промовисању

свести и толеранције у односу на регионалне или мањинске језике и културе које они представљају као интегралног дела културног наслеђа Србије, у општем наставном програму на свим нивоима образовања и у медијима“. Поред тога, Комитет експерата препоручује да органи власти „**промовишу свест и толеранцију у српском друштву у целини у односу на регионалне и мањинске језике и културе које они представљају“.**

63. У свом одговору на упитник упућен од стране Комитета експерата, **српски органи власти наводе да је покренут процес прављења нацрта нових прописа који ће обезбедити гаранцију елиминисања представљања одређених националних мањина на стереотипан начин у свим уџбеницима.** Комитет експерата поздравља ту иницијативу и позива српске органе власти да наставе са предузетим корацима.

64. Судаћи по другом периодичном извештају, до сада је имплементирано неколико активности у оквиру пројекта „Афирмисање мултикултурализма и толеранције у Војводини“ Аутономне покрајине Војводине. Пројекти су обухватили телевизијска и радијска такмичења ученика у области историје и културе националних мањина, ТВ документарне емисије, организовање „етно дана“ (презентација националних мањина које живе у Војводини, укључујући језичке, културне и историјске карактеристике) од стране војвођанских ученика, као и изложбе. Још један пројекат био је везан за отварање путујуће изложбе „Дом на Дунаву – заједнички живот Немаца и Срба у Војводини“ која је успешно представљена у Војводини и Немачкој. Комитет експерата поново³ истиче да је мера у којој је мањински језик заштићен и промовисан повезана са начином на који га виде они који говоре већински језик. Као резултат тога, унапређење свести већинске популације има кључни значај. Комитет експерата стога поздравља предузете иницијативе.

65. Комитет експерата позива српске органе власти да наставе са својим напорима да промовишу свест и толеранцију у вези са регионалним или мањинским језицима и културама које они представљају, као интегралним деловима културног наслеђа Србије, у оквиру општег наставног програма на свим нивоима образовања и у медијима.

Став 4

У одређивању своје политике у односу на регионалне или мањинске језике, државе чланице узимају у обзир потребе и жеље оних група становништва које користе те језике. Треба их охрабрити да установе, уколико је то неопходно, одговарајућа тела која би се бавила саветовањем власти о свим питањима која се тичу регионалних или мањинских језика.

66. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата „позвао је српске органе власти да обезбеде стабилну правну основу за функционисање савета националних мањина и да осигурају редовне састанке Савета Републике Србије за националне мањине“. Поред тога, Комитет је позвао српске органе власти да начине додатне напоре да осигурају да они који говоре албански и чешки такође буду представљени од стране савета националних мањина.

67. Судаћи по другом периодичном извештају, усвајање Закона о националним саветима националних мањина (2009) створило је стабилну правну основу за функционисање националних савета националних мањина у Републици Србији. Поред тога, нова уредба о

³ Упоредити: Други извештај Комитета експерата о Хрватској, ECRML (2005) 3, став 39; Други извештај Комитета експерата о Шведској, ECRML (2006) 4, став 63.

Савету Републике Србије за националне мањине (члан 5) прописује да се Савет мора састајати најмање четири пута годишње. На захтев најмање половине националних савета, председник Савета је обавезан да сазове састанак пре истека рока од 30 дана. Након избора одржаних 6. јуна 2010, они који говоре албански и чешки такође су представљени од стране националних савета националних мањина. Избор оба савета може се приписати кампањи за подизање свести од стране српских органа власти која имала за циљ ангажовање оних који припадају националним мањинама и њихово учешће у изборима. Комитет експерата похваљује српске власти за значајне напоре које су у том погледу начиниле.

Став 5

Државе чланице преузимају обавезу да, mutatus mutandis, примене иста ова начела која су набројана у ставовима 1. до 4. и на нетериторијалне језике. Међутим, што се тиче ових језика, природа и обим мера које треба предузети да би се остварили ефекти предвиђени овом повељом треба да буду одређени на еластичан начин. имајући на уму потребе и жеље, као и поштујући традиције и карактеристике оних група које те језике користе.

68. Комитет експерата примећује да се ромски, иако је језик из Дела III, такође може сматрати нетериторијалним језиком у Србији.

3.2. Оцена у погледу Дела III Повеље

Део III – Мере за промовисање употребе регионалних или мањинских језика у јавном животу у складу са прихваћеним одредбама у оквиру члана 2. став 2.

69. Део III Повеље односи се на албански, босански, бугарски, хрватски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки и украјински језик.

70. Комитет експерата неће коментарисати одредбе у вези са којима нису покренута значајна питања у првом извештају и у вези са којима није добио нове елементе које би захтевали ревидирану процену или различито представљање њихове имплементације. Међутим, он задржава право да процени ситуацију поново у каснијој фази. Те одредбе су наведене овде:

За албански

Члан 8, став 1 е (ii)

Члан 11, став 1 ф (ii); став 2

Члан 12, став 1 а

Члан 13, став 1 ц.

За босански

Члан 11, став 1 ф (ii), став 2

Члан 12, став 1 а

Члан 13, став 1 ц.

За бугарски

Члан 8, став 1 е (ii)

Члан 11, став 1 ф (ii), став 2

Члан 12, став 1 а

Члан 13, став 1 ц.

За хрватски

Члан 11, став 1 ф (ii), став 2

Члан 12, став а

Члан 13, став ц.

За мађарски

Члан 8, став 1 е (ii)

Члан 11, став 1 ф (ii), став 2

Члан 12, став 1 а, ц

Члан 13, став 1 ц.

За ромски

Члан 8, став 1 е (ii)

Члан 11, став 1 ф (ii), став 2

Члан 12, став 1 а, ц

Члан 13, став 1 ц.

За румунски

Члан 8, став 1 е (ii)

Члан 11, став ф (ii), став 2
Члан 12, став 1 а
Члан 13, став 1 ц.

За русински

Члан 8, став 1 е (ii)
Члан 11, став 1 ф (ii), став 2
Члан 12, став 1 а, ц
Члан 13, став 1 ц.

За словачки

Члан 8, став 1 е (ii)
Члан 11, став 1 ф (ii), став 2
Члан 12, став 1 а, ц
Члан 13, став 1 ц.

За украјински

Члан 8, став 1 е (ii)
Члан 11, став 1 е (i), ф (ii), став 2
Члан 12, став 1 а
Члан 13, став 1 ц.

Члан 8 – Образовање

Општа питања

71. Током првог циклуса надгледања, Комитет експерата идентификовао је три структурна проблема која су утицала на доступност и квалитет образовања на регионалним или мањинским језицима: свеукупни недостатак наставника квалификованих да предају регионалне и мањинске језике, недостатак обавезних курсева за професионални развој и недостатак наставних материјала начињених специјално за образовање на регионалним или мањинским језицима. Комитет експерата позвао је српске органе власти да развију кохерентну стратегију у области обуке наставника и да обезбеде адекватан наставни материјал за образовање на регионалним или мањинским језицима. Поред тога, Комитет министара препоручио је да српски органи власти „унапреде обуку наставника и обезбеде адекватан наставни материјал за све регионалне или мањинске језике“.

72. Судаћи по другом периодичном извештају, у 2007. органи власти су усвојили стратегију о развоју специјализованог образовања, која се односи на питања везана за општу даљу обуку и професионални развој предавача. Што се тиче наставника регионалних или мањинских језика, органи власти предлажу као решење сарадњу са другим државама у складу са споразумима у области образовања и заштите националних мањина. Нису добијене специфичне информације о практичној имплементацији ове иницијативе. **У погледу наставних материјала, органи власти наводе нови Закон о уџбеницима и другим наставним средствима који регулише објављивање уџбеника на регионалним или мањинским језицима, као и њихов увоз из других земаља. Они такође наглашавају улогу националних савета националних мањина у припреми уџбеника.**

73. Комитет експерата добио је информације, међутим, да проблеми који су идентификовани у првом оцењивачком извештају нису решени у пракси. Како тврде

представници оних који говоре те језике, још увек нема довољно наставника за наставу мађарског, као ни наставника одређених предмета (историја, математика, географија, физика, хемија, биологија и енглески) на румунском.

74. **Што се тиче додатне обуке наставника, представници оних који говоре те језике истакли су да је, на пример, у Србији организован само један семинар за наставнике који учествују у настави на румунском језику, и да сведочанства добијена у Румунији још увек нису призната. Проблем признавања сведочанстава поменут је и у вези са хрватским језиком.**

75. У погледу наставних материјала, у већини случајева они се још увек преводе са српског и уз знатан временски заостатак. **Уџбеници се могу увести из иностранства, након одобрења, али то варира од једног до другог језика. Увезени уџбеници обухватају само одређене предмете или одређене разреде и у погледу румунског, на пример, они који говоре тај језик истакли су да се они могу користити само као додатни наставни материјал, као и да им је цена већа.** Поред тога, не постоји предшколски наставни материјал на албанском језику нити уџбеник из познавања друштва на бугарском за трећи разред у основној школи, материјал који се користи за четврти разред још увек није одобрен, а још увек недостају адекватни уџбеници за целокупно средње образовање, док се не оконча реформа образовања.

Комитет експерата тражи од српских органа власти да развију кохерентну стратегију у области обуке наставника и да обезбеде адекватан наставни материјал за наставу на регионалним или мањинским језицима.

76. Органи власти су истакли да су у Србији усвојене нове законске одредбе током периода који обухвата извештај (видети ставове 137-140 Другог периодичног извештаја). Закон о основама система образовања и васпитања из 2009. прописује да се образовање припадника националних мањина одвија на њиховом матерњем језику. Изузетно, то се може одвијати и двојезично или на српском језику. Основне и средње школе могу понудити индивидуалне образовне програме за мањинске језике, такође, за ученике који не знају језик на којем се врши настава. Српски органи власти такође су истакли да су, као део њиховог мандата, национални савети националних мањина на различитим нивоима укључени у доношење одлука о настави на мањинским језицима.

Став 1

У погледу образовања државе преузимају обавезу да на оној територији на којој су ови језици у употреби, у складу са ситуацијом сваког од ових језика, и без икаквих ометања учења званичног језика:

Предшколско образовање

- a i*** омогуће предшколско образовање на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или
- ii*** омогуће значајан део предшколског образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или
- iii*** примене једну од ових мера макар на оне полазнике чије породице тако

нешто захтевају а чији се број сматра довољним; или

iv ако јавне власти немају директних овлашћења у области предшколског образовања, да стимулишу или охрабре примену мера које су поменуте;

77. Током првог надзорног циклуса, Комитет експерата закључио је да су обавезе испуњене у погледу албанског, босанског, бугарског, мађарског, ромског, русинског и словачког језика, делимично испуњене у погледу хрватског и румунског језика, и неиспуњене у погледу украјинског језика. Комитет је позвао српске органе власти да оснаже предшколско образовање за хрватски и румунски језик, и да обезбеде предшколско образовање на украјинском.

78. Судаћи по другом периодичном извештају, доступно је предшколско образовање у целини на **албанском** језику, као и двојезично образовање. Двојезичне групе први пут су организоване током периода извештаја. Међутим, број деце која похађају предшколско образовање на албанском језику смањено се на 843 детета у школској 2009/2010.

79. Предшколско образовање на **босанском** језику организовано је у Новом Пазару од стране Одбора исламске заједнице и похађа га 140 деце.

80. Што се тиче **бугарског** језика, 330 деце похађа двојезично образовање, као и у претходном циклусу надгледања.

81. **Број деце која похађају предшколско образовање на хрватском језику порастао је са 10 на 58 у 2009/2010, док је број оних који су укључени у двојезично образовање пао са 53 на 20. Свеукупни број је стога мало порастао (за 15). Комитет експерата још увек сматра да су ове бројке изузетно ниске када се има у виду број оних који говоре хрватски језик.**

82. Број деце која похађају предшколско образовање на **мађарском** језику смањено се са 4.680 деце у претходном циклусу надгледања на 4.447 у 2009/2010. Међутим, број деце која похађају двојезично образовање порастао је са 510 на 946.

83. У погледу **ромског** језика, судаћи по другом периодичном извештају, у Србији није организовано предшколско образовање на том језику. Ипак, органи власти наводе да је у Војводини, током 2007/2008. и 2008/2009, око 1.000 деце годишње било укључено у програме неге и образовања на ромском језику деце старости од шест месеци до узраста за основну школу. У седам општина и два града у централној Србији, невладине организације корисника ромског језика, подржане донацијама, организују двојезично образовање на српском и ромском језику за децу која говоре ромски. У два града, између 55 и 230 деце похађало је овај облик предшколског образовања.

84. Број деце која похађају предшколско образовање на **румунском** језику смањено се са 189 на 138 у 2009/2010, док је број деце која похађају двојезично образовање порастао са 57 на 106. Свеукупна ситуација није се променила. Комитет експерата и даље је мишљења да су ове бројке изузетно мале када се има у виду број оних који говоре румунски језик у Војводини.

85. Укупно 171 дете похађало је предшколско образовање на **русинском** језику у 2009/2010, што представља мало смањење у односу на претходни надзорни циклус.

86. Што се тиче **словачког** језика, број деце која похађају предшколско образовање у

потпуности на овом језику смањило се на 785 у 2009/2010, док је број оних који похађају двојезично образовање нешто порастао и сада износи 66. Комитет експерата сматра да је укупан број од 851 детета релативно мали када се има у виду број оних који говоре словачки језик у Војводини.

87. Још увек не постоји предшколско образовање на **украјинском** језику. Како наводе органи власти, родитељи нису изразили интересовање за образовање на украјинском језику за своју децу. Комитет експерата подсећа (видети под чланом 7.1.ф) да је потребно подизање свести о предностима и могућностима двојезичног образовања, с обзиром на то да родитељи понекад имају утисак да би двојезично образовање било непогодно и непродуктивно за развој њихове деце. Могло би се замислити, на пример, да одговорни органи власти редовно достављају родитељима новорођене деце информације о могућностима образовања на матерњем језику или двојезичног образовања на мањинским језицима. Органи власти такође наводе да је организована *Летња школа украјинског језика* која нуди разноврсне активности засноване на различитим наставним програмима за различите старосне групе. Наставници из Украјине такође су позвани да држе часове, с обзиром на то да не постоји довољан број обучених наставника у Србији за све обухваћене активности.

88. Комитет експерата сматра да су обавезе испуњене у погледу албанског, босанског, бугарског, мађарског, русинског и словачког језика и да су делимично испуњене у погледу хрватског и румунског језика. Комитет сматра да су обавезе делимично испуњене у вези са ромским језиком и да су неиспуњене у вези са украјинским језиком. Комитет **позива српске органе власти да оснаже предшколско образовање за хрватски, ромски (централна Србија) и румунски језик** и да понуде предшколско образовање на украјинском језику.

Основно образовање

- б i омогуће основно образовање на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или*
- ii обезбеде значајан део основног образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или*
- iii обезбеде, у оквиру основног образовања, да учење одговарајућег регионалног или мањинског језика постане интегрални део наставног плана; или*
- iv примене једну од ове три мере макар на оне полазнике чије породице тако нешто захтевају а чији се број сматра довољним;*

89. У првом оцењивачком извештају, Комитет експерата сматрао је да је овај захтев испуњен. И поред тога, **Комитет је позвао српске органе власти да у сарадњи са онима који говоре те језике оснаже основно образовање за хрватски и румунски језик**, као и да у следећем периодичном извештају доставе детаљније информације о мерама предузетим за промовисање ромског основног образовања у централној Србији.

90. Судаћи по другом периодичном извештају, број деце која похађају основно образовање на **албанском** језику смањило се са 9.173 деце у 2006/2007. на 8.327 деце у 2009/2010.

91. Што се тиче **босанског** језика, број ученика који похађају наставу босанског језика са

елементима националне културе порастао је и достигао 10.644 у школској години 2009/2010. Међутим, у првом оцењивачком извештају Комитет експерата је приметио да, како изгледа, постоји потражња за босанским основним образовањем у општинама Прибој и Нова Варош, али да наставе босанског нема. Судаћи по наводима представника заједнице која говори босански језик, ситуација се није променила.

92. Када се ради о **бугарском** језику, Комитет експерата је добио информације током првог надзорног циклуса да постоји потреба за образовањем на бугарском такође и у Димитровграду, иако није било јасно да ли је постављен захтев у том смислу. Судаћи по другом периодичном извештају, основно образовање на бугарском језику постало је доступно и у Босилеграду и у Димитровграду, у две школе, и током 2009/2010. похађало га је 46 ученика. Број деце која похађају наставу бугарског језика са елементима националне културе у Босилеграду и Димитровграду смањено се на 1.330 деце у 2009/2010. Настава бугарског језика са елементима националне културе уведена је у једној основној школи у Иванову (град Панчево) и похађа је 16 ученика од петог до седмог разреда. Предмет се не нуди у оквиру прва четири разреда зато што не постоје одговарајући уџбеници.

93. Број деце која похађају основно образовање на **хрватском** језику порастао је са 197 на 319. Број деце која похађају хрватски језик са елементима националне културе такође је нешто порастао, достигавши број од 374 у 2009/2010. Ипак, Комитет експерата сматра да је број деце која похађају основно образовање на хрватском језику изузетно низак када се има у виду број особа које говоре хрватски језик у Бачкој. Судаћи по представницима заједнице која говори хрватски, мали број деце која похађају основно образовање на хрватском језику узрокован је недостатком уџбеника и наставника. Органи власти су обавестили Комитет експерата да је увоз и коришћење одређених уџбеника и радних свезака из Хрватске одобрен. Такође су у току консултације о статусу наставника из Хрватске који предају у Србији у складу са билатералним споразумом у области културе, образовања и спорта.

94. Број деце која похађају основно образовање на **мађарском** језику смањено се са 17.128 на 16.168. Број ученика који уче мађарски језик са елементима националне културе такође се смањено са 2.088 на 1.463.

95. Што се тиче **ромског** језика, у првом оцењивачком извештају Комитет експерата похвалио је српске органе власти због предузетих напора да се промовише ромско основно образовање у Војводини и позвао их да доставе детаљније информације о мерама да се промовише ромски језик у централној Србији. Судаћи по другом периодичном извештају, 695 ученика похађа часове ромског језика са елементима националне културе у Војводини, што је знатно мањи број него у претходном надзорном циклусу (1.266). У погледу одсуства образовања на ромском језику, органи власти наводе да постоји потреба да се изабере варијетет ромског језика, да се потом одобре уџбеници и наставни материјал и да се обуче наставници. Што се тиче мера предузетих у циљу промовисања ромског језика у централној Србији, органи власти наводе податак о 105 педагошких асистената запослених у основним школама у региону. Они су такође обавестили Комитет експерата да постоје правне препреке за одобрење основног образовања на ромском у централној Србији и да би иницијативу у том смислу примарно требало да покрене Национални савет ромске националне мањине, дефинишући број ученика, школе у којима би наставу ромског требало организовати и особе одговорне за припрему уџбеника. Те информације требало би доставити органима власти заједно са захтевом за измену Годишњег наставно-школског програма и предлозима за измене и допуне правила о стручној спреми наставног особља које би предавало на ромском језику.

96. Број деце која у основним школама похађају наставу на **румунском** језику у Војводини опао је са 1.444 на 1.258. Ове бројке још увек представљају 60% ученика који говоре румунски. Број ученика који уче румунски језик са елементима националне културе смањено се са 469 на 244. У Овчи (Београд-Палилула), настава на румунском језику у основној школи организована је за петоро ученика, а настава румунског језика са елементима националне културе за 20 ученика. Представници заједнице која говори румунски језик изразили су своју забринутост због спајања одељења у основној школи у Куштиљу, где је организована настава на румунском, нарочито због тога што то виде као први корак ка будућем затварању школе. Они су такође истакли да је органима власти пре три године упућен захтев за независном управом над школом у Тораку/*Toras*-у, али да још увек није добијен одговор.

97. Број ученика који похађају основно образовање на **русинском** језику опао је са 607 на 523. Такође је нешто смањен број ученика који похађају русински језик са елементима националне културе – њих је у 2009/2010. било 266.

98. Број ученика који похађају основно образовање на **словачком** језику такође се смањено на 3.178, док је број оних који похађају наставу словачког језика са елементима националне културе у Војводини остао скоро исти (620 у 2009/2010). Настава словачког језика са елементима националне културе такође је организована за 43 ученика од првог до осмог разреда у основној школи у Бољевцима/*Bol'ovce* (градска општина Сурчин).

99. У погледу **украјинског** језика, број деце која похађају наставу тог језика са елементима националне културе остао је скоро исти (114 деце у 2009/2010). Украјински језик са елементима националне културе први пут је предаван у 2009/2010 за 25 ученика у Будисави (локална заједница на територији Новог Сада).

100. Комитет експерата остаје при свом претходном закључку да су захтеви испуњени у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског, словачког и украјинског. Међутим, **Комитет поново позива српске органе власти да у сарадњи са онима који говоре те језике, оснаже основно образовање за хрватски и румунски језик.** Комитет експерата сматра да су захтеви делимично испуњени у погледу ромског језика. Комитет позива органе власти да предузму мере за промовисање ромског основног образовања у централној Србији.

Средње образовање

- ц*** *i омогуће средње образовање на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или*
- ii омогуће значајан део средњег образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику; или*
- iii обезбеде, у оквиру средњег образовања, услове за учење одговарајућег регионалног или мањинског језика у оквиру наставног плана; или*
- iv примене једну од ових мера макар на оне ђаке који тако желе или, ако је то применљиво, чије породице тако желе и чији се број сматра довољним;*

101. У првом кругу праћења Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу албанског, бугарског, мађарског, русинског и словачког језика, а у случају румунског делимично. Комитет није био у могућности да констатује да ли је обавеза испуњена у погледу босанског, хрватског, ромског и украјинског. **Комитет експерата позвао је српске власти да унапреде средњошколско образовање на румунском и да за следећи периодични извештај обезбеде податке о примени преузете обавезе за босански, хрватски, ромски и украјински.**

102. Према другом периодичном извештају, број деце која похађају средње школе на **албанском** се знатно повећао, и то од 1.041 на 2.431 ученика у две гимназије у Бујановцу и Прешеву.

103. Не постоји настава на **босанском**, нити се он предаје на средњошколском нивоу.

104. Што се тиче **бугарског**, школске 2009/2010 године је 25 ученика похађало гимназију на бугарском у једној гимназији у Димитровграду. Међутим, према речима представника говорника бугарског, у школској 2010/2011 години није одобрено формирање сличног разреда. Број ученика који похађају бугарски језик са елементима националне културе се школске 2009/2010 године смањио на 490.

105. **Средњошколска настава на хрватском је организована у једној гимназији у Суботици, а школске 2009/2010 године похађало ју је 32 ученика. Настава хрватског са елементима националне културе није организована од 2007. до 2009. године.**

106. Број ученика који средњошколску наставу похађају на **мађарском** остао је готово исти (1.140).

107. Не постоје средњошколско образовање на **ромском**, нити настава овог језика. Власти наводе исте проблеме као и у случају основног образовања – потребу да се одабере варијетет ромског језика и да се потом одобре уџбеници, наставни материјали и обезбеди обука наставника. Власти наводе и то да је настава ромског са елементима националне културе у средњим школама изборна и да је финансира локална администрација, у зависности од броја заинтересованих ученика и финансијских средстава на локалном нивоу.

108. У погледу **румунског**, школске 2009/2010 године је у Вршцу 119 ученика похађало средњошколску наставу на овом језику, док је 28 ученика у Вршцу и Ковачици похађало наставу румунског језика са елементима националне културе. Иако је укупан број ових ученика благо порастао (27), Комитет експерата је и даље при становишту да је њихов број изузетно низак имајући у виду број говорника румунског.

109. Број ученика који похађају средње школе на **русинском** је у благом паду (60 ученика у 2009/2010 школској години). Настава русинског са елементима националне културе постоји од школске 2007/2008 године у једној гимназији у Новом Саду, а у Шиду од 2008/2009. У обе школе ову наставу је током школске 2009/2010 године похађао 41 ученик.

110. Број ученика који похађају средњошколску наставу на **словачком** се у школској 2009/2010 години такође смањио, и износио је 344. Број ученика који похађају наставу словачког са елементима националне културе остао је исти (34).

111. Нису организовани настава **украјинског** нити средњошколско образовање на овом

језику, јер, како тврде власти, интересовање за то не постоји. Власти су обавестили Комитет експерата и да је настава украјинског са елементима националне културе изборна у средњим школама и да је финансира локална администрација, у зависности од броја заинтересованих ученика и финансијских средстава на локалном нивоу (видети и став 108.).

112. Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, бугарског, мађарског, русинског и словачког, делимично испуњена у погледу хрватског и румунског, а да није испуњена у погледу босанског, ромског и украјинског. Комитет позива власти да предузму кораке, у које би спадали и подизање свести и финансијске мере како би се на средњошколском нивоу обезбедила бар настава босанског, ромског и украјинског као саставни део плана и програма за ученике који то желе и у броју који се сматра довољним.

Средње стручно образовање

- д i омогуће техничко или специјалистичко образовање на одговарајућим регионалним или мањинским језицима; или*
- ii омогуће значајан део техничког образовања на одговарајућим регионалним или мањинским језицима; или*
- iii оквиру техничког или специјалистичког образовања створе услове за учење одговарајућег регионалног или мањинског језика у оквиру наставног плана; или*
- iv примене једну од ових мера макар према оним ђацима који тако желе или, ако је то применљиво, чије породице тако желе у броју који се сматра довољним;*

113. У првом кругу праћења Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу албанског и мађарског, а делимично у погледу румунског и словачког. Комитет није успео да донесе закључак у погледу босанског, бугарског, хрватског, ромског, русинског и украјинског. Стога је **Комитет експерата позвао српске власти да унапреде средње стручно образовање на румунском и словачком и за следећи периодични извештај доставе податке о испуњењу ове обавезе у погледу босанског, бугарског, хрватског, ромског, русинског и украјинског.**

114. Према другом периодичном извештају, број ученика који похађају средње стручне школе на **албанском** се школске 2009/2010 године смањио на 1.494.

115. У погледу **босанског**, постоји једна верска школа у Новом Пазару која организује наставу на овом језику.

116. Од школске 2009/2010 године организована је настава на **бугарском** у средњој туристичкој школи у Димитровграду за 16 ученика. Настава бугарског са елементима националне културе одвија се у две школе у Босилеграду и Димитровграду, а похађа је 161 ученик.

117. **У погледу средњег стручног образовања на хрватском, Комитет експерата је обавештен од стране власти да се од школске 2010/2011 године три курса у политехничкој школи у**

Суботици предају и на хрватском.

118. Број ученика који похађају средње стручно образовање на **мађарском** се током школске 2009/2010 године смањио са 5.484 на 5.362. Настава мађарског са елементима националне културе је 2007. године организована за четири ученика у Суботици, за пет у Темерину, а 2008. године за три ученика у Ади.

119. У погледу **ромског**, власти су обавестиле Комитет експерата да је настава ромског са елементима националне културе изборна у средњим школама и да је финансирају локалне самоуправе, у зависности од броја заинтересованих ученика и финансијских средстава која су доступна на локалном нивоу. Комитет експерата, међутим, не поседује никакве конкретне податке о настави ромског у оквиру средњих стручних школа.

120. У погледу **румунског**, број ученика који похађају средње стручне школе на овом језику се током школске 2009/2010 године у Алибунару благо повећао, од 107 на 118. Комитет експерата тврди да је овај број низак имајући у виду број говорника румунског.

121. Настава **русинског** са елементима националне културе први пут је организована школске 2008/2009 године за два ученика у медицинској школи у Новом Саду.

122. У погледу **словачког**, број ученика средњих стручних школа који похађају наставу на словачком остао је готово исти (97 у школској 2009/2010). Комитет експерата сматра да је овај број изузетно низак, имајући у виду број говорника словачког.

123. У погледу **украјинског**, власти су обавестиле Комитет експерата да је настава украјинског са елементима националне културе изборна у средњим стручним школама, а да је финансира локална самоуправа, у складу са бројем заинтересованих ученика и финансијским средствима која су доступна на локалном нивоу. Комитет експерата, међутим, нема конкретне податке о настави украјинског у средњим стручним школама.

124. Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, бугарског, мађарског, делимично у погледу босанског, хрватског, румунског, русинског и словачког, а да није испуњена у погледу ромског и украјинског. **Комитет позива српске власти да унапреде средње стручно образовање на босанском, хрватском, румунском, русинском и словачком и да предузму кораке које би обезбедили испуњене ове обавезе у погледу ромског и украјинског.**

Универзитетско и више образовање

- e* ...
ii **омогуће услове за студирање ових језика као предмета на универзитетима или вишим школама; или**

125. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу свих језика. Комитет је, међутим, **позвао српске власти да доставе податке о броју студената који уче босански и хрватски на универзитетима и вишим школама.**

126. Према подацима добијеним у другом кругу праћења, током школске 2009/2010 године је 40 студената слушало курсеве на департману за филозофско-филолошке студије Државног универзитета у Новом Пазару, у оквиру департмана за српски језик и књижевност, где је

босански изборни предмет. По завршеним студијама добија се диплома за српски језик, босански језик, или што студенти најчешће бирају, за српски/босански. У школској 2009/2010 години на Универзитету у Новом Пазару уписано је 30 студената на одсек за српски/босански језик као наставне предмете, где је босански такође изборни предмет, а после студија се може добити диплома наставника српског или наставника босанског.

127. У погледу **хрватског** нису достављени подаци о броју студената који студирају овај језик на Одсеку за јужнословенску филологију Филолошког факултета у Београду.

128. Комитет експерата остаје при претходном закључку да је обавеза испуњена у погледу свих језика. Упркос томе, **потребно је да власти доставе податке о броју студената који изучавају хрватски као предмет на универзитету.**

Образовање одраслих

*ф ...
iii ако власти немају директног овлашћења у области образовања одраслих, да стимулишу или охрабре проучавање тих језика као предмета у оквиру образовања одраслих;*

129. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза делимично испуњена у случају мађарског и ромског. Није био у могућности да донесе закључак о њеном испуњењу у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, румунског, русинског, словачког и украјинског. Комитет експерата је позвао српске власти да у следећем периодичном извештају доставе податке о мерама које су предузете како би се промовисало образовање одраслих на свим језицима из Дела III.

130. У другом периодичном извештају није било оваквих података. И у погледу **мађарског** власти помињу само број људи укључених у образовање одраслих на мађарском као језику наставе (93). У погледу **ромског**, власти су известиле о броју Рома који похађају наставу за одрасле на српском или мађарском.

131. Имајући у виду овај податак, Комитет експерата остаје при свом претходном закључку да је обавеза делимично испуњена у погледу мађарског. Комитет тражи од власти да доставе конкретне податке о томе у којој мери фаворизују односно подстичу да мађарски буде предмет у оквиру образовања одраслих и дошколовања. **Комитет експерата сматра да обавеза није испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, румунског, русинског, словачког и украјинског.** Узимајући у обзир недостатак конкретних података у вези са ромским у образовању одраслих, Комитет експерата није у позицији да донесе закључак по питању испуњења ове обавезе и захтева више података у следећем периодичном извештају. Комитет експерата позива српске власти да у следећем периодичном извештају доставе податке о мерама које су предузете како би се промовисало образовање одраслих и дошколовање на свим језицима из Дела III.

г начине аранжмане који би обезбедили учење историје и културе која се тиче регионалних или мањинских језика;

132. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза

делимично испуњена, јер се односила само на ученике који говоре мањинским језицима, а који имају наставу регионалног или мањинског језика „са елементима националне културе“. Комитет је позвао српске власти да свим ученицима на поменутиим језичким подручјима обезбеде наставу историје и културе која припада регионалном или мањинском језику.

133. У другом кругу праћења власти су обавестиле Комитет експерата како је током основног образовања у мултикултурним заједницама могуће донекле одступити од званичног плана и програма из историје, музике и визуелних уметности, предмета „Свет око нас“ и познавања друштва и понудити предмете из историје и културе која припада регионалном или мањинском језику која живи у датој области. Комитет стога тражи од власти да доставе конкретне податке о томе у следећем периодичном извештају.

134. Комитет експерата је обавештен и да су српске власти превеле и дистрибуирале наставне материјале за историју намењене говорницима ромског језика, а које је припремио Савет Европе. Комитет експерата због тога упућује похвалу властима Србије.

135. Комитет експерата сматра да је ова обавеза делимично испуњена.

Члан 9 – Судска овлашћења

Општа питања

136. У првом кругу праћења Комитет експерата је приметио да пошто ромски и украјински нису у службеној употреби ни у једној општини у Србији, Члан 9 Повеље не може бити примењен на те језике. Говорећи о општим примедбама које су дате у вези са изјавом од стране Србије по питању територијалне примене Повеље, Комитет експерата је позвао власти да предузму неопходне кораке како би Члан 9 био примењен на ове језике.

137. У погледу осталих језика из Дела III, Комитет експерата је приметио да је дошло до пада њихове употребе пред судским органима, углавном због тога што нема подстицаја, али некад има одвраћања говорника да на суду користе регионалне или мањинске језике; постоје и практичне препреке, као на пример недостатак особља које говори те језике или финансијски проблеми. Међутим, српске власти су већ предузеле кораке на решавању проблема у вези са недостатком особља. Комитет експерата их је позвао да наставе са овим корацима који заслужују похвалу. Исто тако, Комитет експерата сматра да би судско особље требало да активно подстиче грађане да на суду користе регионални или мањински језик, на пример путем двојезичних или вишејезичних натписа и обавештења у зградама судова, као и информацијама у јавним објавама или судским формуларима. Комитет је позвао српске власти да активно информишу грађане о могућности употребе регионалног или мањинског језика на суду. Поврх тога, Савет министара је препоручио да српске власти „**обезбеде примену члана 9, нарочито у погледу ромског и украјинског [...]**“

138. У другом периодичном извештају власти не дају никакве податке о употреби ромског и украјинског на суду. У извештају су наведени кораци предузети у циљу повећања броја преводилаца и судија који владају ромским и украјинским. Према речима представника говорника, украјински није коришћен у судовима.

139. Што се тиче мера које се предузимају како би се грађани активно информисали о могућности да на суду користе регионалне или мањинске језике, власти наводе да је сваки суд

обавезан да обавести странке о језицима који су у службеној употреби на територији суда и да затражи од странке да се определи за језик на коме ће процес бити вођен. Власти наводе и то да је према важећим законским одредбама на улазу у суд назив суда написан на језицима и писмима који су у службеној употреби. Уколико суд службено користи неки регионални језик или мањински језик, осим на српском језику и ћириличном писму, текст је написан у складу са одлукама предвиђеним одговарајућим законом.

140. Власти спомињу да је Министарство правде издало постер и брошуру о реформи судства за све грађане и проследило их судовима како би обавестили припаднике националних мањина која им права припадају и о новој мрежи судова.

141. Није дато више података у вези са активним подстицањем грађана да на суду користе регионални језик или језик мањине путем двојезичних или вишејезичних натписа и обавештења у зградама судова, као и информацијама у јавним објавама или судским формуларима. Власти су, међутим, изјавиле како ће у будућности обраћати више пажње на позитивне мере не би ли олакшале употребу мањинских језика на суду. Комитет експерата би поздравио више информација о овоме у следећем периодичном извештају.

142. Реформа у правосуђу је спроведена у периоду писања периодичног извештаја. Нови Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштва ступио је на снагу јануара 2010. године, па је 138 општинских судова реорганизовано у 34 основна суда и њихове подручне јединице. Предвиђа се да ће специјализација у оквиру мреже судова побољшати ефикасност и квалитет пресуда. Закон о судијама и Закон о тужилаштвима забрањују дискриминацију и прописује да се при избору и предлагању кандидата за судије и тужиоце узимају у обзир национални састав популације, адекватна заступљеност националних мањина и познавање стручне правне терминологије на мањинским језицима.

143. Међутим, Комитет експерата је током теренске посете обавештен да су представници говорника већине језика незадовољни реформом судства. У погледу албанског, број судија који владају овим језиком, а именовани су у Врању, које покрива општине Прешево и Бујановац, сувише је мали, како они кажу, док је употреба албанског све отежанија у вишим судовима. Према речима говорника бугарског, кривични и остали предмети се воде у Пироту, а иако преводилаца има, њихово ангажовање плаћа странка. У судовима у Вршцу и Зрењанину није именован ниједан румунски судија, а нема ни кандидата за тужилаштво. Представници говорника мађарског и даље сматрају да је проблем то што се спорови могу водити на регионалном или мањинском језику само у првом степену, док се другостепени предмети (жалбе) воде на српском, као и то што се записници и одлуке морају саставити на српском. Представници говорника словачког су обавестили Комитет експерата да знање словачког није узимано у обзир при именовању судија у областима где је овај језик у службеној употреби.

144. Комитет експерата примећује да и даље постоје практични проблеми у вези са употребом регионалног или мањинског језика на суду. У погледу реформе судства, Комитет експерата истиче да реорганизација не сме представљати препреку при унапређивању регионалних или мањинских језика. Грађане би требало активно подстицати да на суду активно користе регионалне или мањинске језике.

145. У другом периодичном извештају се наводи и то да измењени члан 11 став 3 Закона о службеној употреби језика и писма прописује да службена употреба језика националних мањина између осталог подразумева и употребу језика националних мањина у административним и

судским поступцима и вођење административних и судских поступака на мањинским језицима.

Став 1

Земље чланице се обавезују, у односу на оне судске области у којима број становника који употребљавају регионалне или мањинске језике оправдава доле поменуте мере, у складу са ситуацијом са сваком од ових језика и под условом да судија не сматра да употреба олакшица предвиђених овим чланом може да омете ваљано спровођење поступка:

a у кривичном поступку:

...

ii да окривљеном гарантују право да употребљава сопствени регионални или мањински језик; и/или

ако је неопходно, употребу тумача и преводилаца без икаквих трошкова за лица у питању.

146. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског и словачког, премда је деловало да постоје практичне препреке при остваривању права на употребу ових језика. Комитет је позвао власти да доставе податке о мерама које су предузете да би се ове препреке превазишле. Комитет експерата није био у позицији да донесе закључак по питању ромског, русинског и украјинског. Комитет је позвао српске власти да у следећем периодичном извештају достави податке о предузетим корацима који би у пракси гарантовали употребу ових језика.

147. У другом периодичном извештају власти дају податке о употреби мађарског и румунског у више кривичних спорова или од стране оптуженог. Осим тога, наводе и да у кривичним споровима оптужени користе албански. Власти наводе и то да оптужени користе регионалне или мањинске језике у споровима у новосадском Вишем суду и у Вишем суду у Суботици, где се користе хрватски, мађарски, русински и словачки. Нејасно је, међутим, који су од ових језика у питању, због чега Комитет експерата не може да донесе закључак о практичном испуњењу ове обавезе у погледу русинског.

148. У другом периодичном извештају нису дати никакви подаци о ромском и украјинском. Како тврде представници говорника, ромски је коришћен у два спора вођена у Суботици и у једном вођеном у Новом Саду.

149. Комитет експерата остаје при претходном закључку да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, хрватског, мађарског, румунског и словачког. Комитет нема довољно података да би донео закључак у погледу бугарског, ромског, русинског и украјинског и тражи од власти да доставе податке о испуњавању ове обавезе у погледу наведених језика.

a ...

iii да обезбеде да захтев и доказ, без обзира на то да ли је у писаној или усменој форми, не буде сматран неприхватљивим само због тога што је

формулисан на регионалном или мањинском језику; и/или

ако је неопходно, употребу тумача и преводилаца без икаквих трошкова за лица у питању.

150. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Комитет је позвао српске власти да доставе податке у погледу ромског и украјинског.

151. У другом периодичном извештају нема података у погледу ромског и украјинског. У погледу осталих језика, власти су обавестиле Комитет експерата да су мађарски и румунски коришћени у више случајева током целог поступка и да је у једном спору сведок користио албански. Регионални језици или мањински језици су коришћени од стране сведока или учесника у суђењу у општинским судовима у Алибунару и Ковачици, као и у Вишем суду у Новом Саду, где се користе мађарски, румунски, русински и словачки.

152. Комитет експерата остаје при претходном закључку да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Комитет нема довољно података да би донео закључак у погледу бугарског, ромског и украјинског и тражи од власти да доставе податке о испуњењу ове обавезе у погледу наведених језика.

б у грађанским парницама:

...

ii да допусте, кад год странка треба да се појави лично пред судом, да може да користи сопствени регионални или мањински језик без икаквих додатних трошкова; и/или

ако је неопходно, да се користе тумачи и преводиоци.

153. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског и словачког. Комитет је позвао српске власти да доставе податке у погледу албанског, ромског, русинског и украјинског.

154. У другом периодичном извештају власти наводе да је албански коришћен у два спора, од стране учесника у спору и од стране сведока. Осим тога, наводе и случајеве када су мађарски, румунски и словачки коришћени или током целе грађанске парнице или од стране учесника у спору или од стране сведока. Власти наводе и случајеве када су мањински језици коришћени у споровима у општинским судовима у Алибунару и Ковачици, као и у Вишем суду у Суботици, где се користе хрватски, мађарски, русински и словачки. У Вишем суду у Суботици, суд је платио трошкове у само четири случаја.

155. Нема података у погледу ромског, русинског и украјинског. Власти наводе да нема доступних података о употреби ових језика на суду.

156. Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, хрватског, мађарског, румунског и словачког. Комитет нема довољно података да би донео

закључак у погледу бугарског, ромског, русинског и украјинског и поздравио би податаке о испуњењу ове обавезе.

ц у поступцима пред судовима који се тичу управних ствари:

...

ii да допусте, кад год странка треба лично да се појави пред судом, да може да користи сопствени регионални или мањински језик без икаквих додатних трошкова; и/или

ако је неопходно, да се користе тумачи и преводиоци.

157. У првом евалуационом извештају Комитет експерата није могао да донесе закључак по питању испуњења ове обавезе и позвао је српске власти да у следећем периодичном извештају доставе податке о усменој употреби језика из Дела III уколико су у питању саслушања при административним споровима.

158. У другом периодичном извештају нема података о усменој употреби регионалних или мањинских језика у управним стварима. Власти наводе да нови Закон о управним споровима, који је усвојен крајем 2009. године, прописује да правила која регулишу парнични поступак, укључујући и она које прописују службени језик и писмо, треба сходно томе применити у процедуралним питањима.

159. Комитет експерата ни у овом случају није могао да донесе закључак о испуњењу обавезе. Власти не достављају податке о усменој употреби језика из Дела III у случајевима саслушања при управним споровима. Комитет експерата тражи од српских власти да у наредном периодичном извештају доставе више података о томе.

Став 2

Државе чланице се обавезују:

а да не доводе у питање ваљаност правних докумената само због тога што су донети на регионалном или мањинском језику; или

160. У првом кругу праћења Комитет експерата није добио никакве конкретне податке о овој обавези. Комитет је закључак оставио отвореним док у следећем евалуационом периоду не добије релевантне податке.

161. У другом кругу праћења Комитет експерата је обавештен да нема забележених случајева да суд оспорава валидност правних докумената зато што су сачињени на регионалном језику или језику мањине.

162. Комитет експерата сматра да је ова обавеза испуњена.

Став 3

Земље чланице преузимају обавезу да се на регионалним или мањинским језицима нађу најзначајнији национални законодавни текстови, а посебно они који се тичу лица која користе ове језике, осим ако они до њих нису дошли на неки други начин.

163. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је циљ делимично испуњен. Комитет је приметио да постоји неравнотежа у његовој примени за различите језике из Дела III, као и да не постоји општа законска обавеза да се најзначајнији национални законодавни текстови учине доступним на регионалним или мањинским језицима, као и то да не постоји структурирана политика за овај домен. Комитет експерата сматра да непостојање преведених закона спречава развој регионалних или мањинских језика на пољу правне терминологије. Комитет је позвао српске власти да најзначајније националне законодавне текстове учине доступним на регионалним или мањинским језицима, а нарочито оне који су битни за говорнике тих језика, а биће идентификовани у сарадњи са говорницима.

164. У другом периодичном извештају власти наводе да су национални законодавни текстови (нпр. Устав Републике Србије, Закон о забрани дискриминације, Закон о националним саветима националних мањина) преведени на мањинске језике који су у службеној употреби у Војводини, као што су хрватски, мађарски, румунски, русински или словачки.

165. У другом периодичном извештају нема података о осталим језицима из Дела III. Комитет експерата остаје при претходном закључку да је ова обавеза делимично испуњена у погледу хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Комитет експерата тражи од српских власти да у следећем периодичном извештају доставе податке о осталим језицима из Дела III. Комитет позива српске власти да најзначајније националне законодавне текстове учине доступним на регионалним или мањинским језицима, а нарочито оне који су битни за говорнике тих језика, а биће идентификовани у сарадњи са говорницима.

Члан 10 – Управне власти и јавне службе

Општа питања

166. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је приметио да примена већине одредаба из члана 10 није могућа у погледу ромског и украјинског, јер ниједан од ових језика није у службеној употреби на локалном нивоу. Комитет је позвао српске власти да предузме неопходне кораке како би се обезбедила примена Члана 10 у погледу ромског и украјинског. Поврх тога, Комитет експерата је препоручио српским властима да се „**побрину за примену члана 10, а нарочито у погледу ромског и украјинског** [...]“

167. У другом периодичном извештају нема података о мерама предузетим за примену овог члана у погледу ромског и украјинског. Власти се позивају на Закон о националним саветима националних мањина и на њихову улогу да се обрате локалним властима при увођењу језика у службену употребу, а наводе и да ће уследити заједничка иницијатива власти у Војводини и националних савета ромске и украјинске мањине која има за циљ увођење ромског и украјинског у службену употребу у неким општинама у Војводини.

Став 1

У оквиру административних области државе, у којима број њених становника који користе регионалне или мањинске језике оправдава мере које су наведене у овом члану, у складу са ситуацијом са сваким од тих језика, државе чланице, колико је то год разумно могуће, преузимају следеће обавезе:

a ...

iv да обезбеде да они који користе регионалне или мањинске језике могу да подносе усмене или писмене представке на овим језицима; или

168. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је приметио да не постоји општа законска основа за спровођење ове обавезе и да се у пракси од грађана често тражи да о сопственом трошку приложе српски превод докумената предатих на регионалном или мањинском језику. Како власти тврде, ових недостатака има услед мањка језички компетентног особља. Комитет експерата је стога поздравио чињеницу да су власти усвојиле план за повећање броја припадника националних мањина у државним административним телима. Комитет је приметио и то да је међу државним службеницима потребно спровести мере на подизању свести (нпр. путем интерних циркулара) о праву да се усмене или писане представке могу предати на регионалним или мањинским језицима. Комитет експерата сматра да је овај циљ формално испуњен у погледу мађарског, а да **није испуњен у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, ромског, русинског, словачког и украјинског**. Комитет експерата је **позвао српске власти да предузму неопходне законске и практичне мере како би обезбедили могућност да говорници регионалних или мањинских језика упуте писане или усмене представке државним властима на датим језицима**. Осим тога, Комитет министара је препоручио српским властима да омогуће „[...] употребу језика Дела III за односе са локалним канцеларијама државних власти.“

169. Према другом периодичном извештају, Закон о службеној употреби језика и писма је измењен. Овај закон сада прописује да припадници било које националне мањине могу комуницирати са државним органима у подручјима где је њихов језик у службеној употреби и имају право да добију одговор на том језику. Раније је ово било омогућено само припадницима националне мањине чија популација сачињава више од 2% укупног броја становника Србије, што се у пракси примењивало само у случају мађарског. Комитет експерата поздравља ову измену као први корак ка испуњењу обавезе. Власти, међутим, објашњавају да ова обавеза није спроведена у пракси због малог броја представки које су говорници поднели.

170. Нема даљих података о томе какви су кораци предузети да би се подигла свест државних службеника о томе да се писмене или усмене представке могу упутити на регионалним или мањинским језицима. Према речима представника говорника, проблеми у пракси и даље постоје, јер институције захтевају да се документи предају на српском језику и на ћириличном писму. Ово је, на пример, случај са Агенцијом за привредне регистре, која је задужена и за вођење регистра удружења, која захтева да документи буду преведени на српски и оверени од стране тумача. И Министарство одбране захтева да потврде о статусу студента које издају универзитети буду преведени на српски и оверени од стране тумача.

171. Имајући у виду добијене податке, Комитет експерата сматра да је обавеза само формално испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског,

русинског, и словачког, а да није испуњен у погледу ромског и украјинског.

Комитет експерата позива српске власти да предузму неопходне законске и практичне мере како би обезбедили могућност да говорници регионалних или мањинских језика упуते писмене или усмене представке државним властима на датим језицима.

ц да се омогући управним властима да израђују нацрте докумената на регионалним или мањинским језицима.

172. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена, јер су државне власти издавале документа на регионалним или мањинским језицима (нпр. личне карте, здравствене књижице, дипломе). Комитет је ипак затражио од српских власти да у следећем периодичном извештају доставе податке о осталим документима.

173. У Другом периодичном извештају нема даљих података. Комитет експерата остаје при претходном закључку да је обавеза испуњена, али тражи од српских власти да у следећем периодичном извештају дају више података о документима чији је нацрт сачињен на регионалним или мањинским језицима од стране управних власти.

Став 2

По питању локалних и регионалних власти на чијој територији одређени број становника користи регионалне или мањинске језике а да је тај број такав да оправдава доле поменуте мере, државе чланице преузимају обавезу да одобре или охрабре:

...

б могућност за оне који користе регионалне или мањинске језике да поднесу писмене или усмене представке на тим језицима;

174. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза делимично испуњена у погледу албанског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког, те да није испуњен у погледу ромског и украјинског. Комитет није успео да донесе закључак у погледу босанског и бугарског. Комитет експерата је позвао српске власти да предузму практичне кораке како би говорницима регионалних или мањинских језика створили могућност да писмене и усмене представке подносе на свом језику и затражио да у следећем периодичном извештају власти доставе податке о примени овог циља у погледу босанског и бугарског.

175. У другом периодичном извештају власти дају податке о употреби језика у административним процедурама и о потврдама о држављанству и из матичних књига грађана издатих на двојезичним формуларима, а оба су на локалном нивоу. У овим случајевима су коришћени хрватски, мађарски, румунски, русински и словачки. Комитет експерата истиче да актуелна обавеза покрива широк спектар докумената и тражи од власти да у следећем периодичном извештају доставе више података.

176. Власти спомињу и представке упућене на албанском.

177. У погледу босанског, власти спомињу представке поднете у општини Сјеница и наводе да је њихов број релативно низак.

178. У извештају нема никаквих података у погледу бугарског, ромског и украјинског. Како тврде говорници бугарског, нема подстицаја да се представке подносе на мањинским језицима, а формулари постоје само на српском.

179. Већина представки на језику неке мањине које су примиле регионалне власти (то јест покрајинске власти у Војводини) биле су на мађарском.

180. Власти наводе и податак да је у Војводини у већини градова и општина у којима су у службеној употреби регионални или мањински језици знање одговарајућег језика мањине услов за запослење, а знање језика се проверава на испиту. Сертификат који се издаје за положен испит признају и друге институције. Власти такође организују и специјализоване курсеве језика. 21 локални орган власти има преводиоце у сталном радном односу.

181. На основу ових података, Комитет експерата сматра да је на нивоу локалних власти обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког, али не и у погледу ромског и украјинског. Комитет нема довољно података да би донео закључак по питању бугарског. Комитет експерата тражи од српских власти да у следећем периодичном извештају доставе конкретне и структуриране податке за све језике. Комитет експерата сматра да је на нивоу регионалних власти обавеза испуњена у погледу мађарског, формално испуњена у погледу хрватског, румунског, русинског и словачког, али да није испуњена у погледу ромског и украјинског. Комитет тражи од власти да у следећем периодичном извештају доставе конкретне податке у вези са испуњењем ове обавезе у пракси на подручју Војводине. На нивоу регионалних власти обавеза тренутно није применљива на албански, босански, бугарски и ромски (централна Србија).

ц да регионалне власти објављују своја званична документа на одговарајућим регионалним или мањинским језицима;

182. У првом евалуационом извештају **Комитет експерата је констатовао да је обавеза испуњена у погледу мађарског, румунског, русинског и словачког, делимично по питању хрватског** и да није испуњена по питању ромског (Војводина) и украјинског. Комитет није могао да донесе закључак у погледу албанског, босанског, бугарског и ромског (централна Србија) и затражио је од српских власти да разјасне како се ова обавеза примењује изван Војводине.

183. У другом кругу праћења власти су обавестиле Комитет експерата да су у правном систему Србије једине „регионалне власти“ војвођанске власти. **Овде се одлуке и остали документи у службеном гласнику или на државним сајтовима објављују и на службеним језицима покрајине, то јест на хрватском, мађарском, румунском, русинском, српском и словачком.**

184. У централној Србији не постоје никакве регионалне власти, те стога нема докумената који се објављују на регионалним или мањинским језицима.

185. Имајући у виду прикупљене податке, Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Обавеза тренутно није применљива у погледу албанског, бугарског и босанског. Комитет сматра да обавеза није

испуњена у погледу ромског и украјинског. Комитет позива власти да предузму кораке како би се обезбедило да регионалне власти објаве службене документе и на ромском и украјинском.

д да локалне власти објављују свој званични документ на одговарајућим регионалним или мањинским језицима

186. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је приметио да иако локалне власти имају обавезу да у службеном гласнику објављују одлуке локалних скупштина на службеним језицима општине, постоје практични проблеми услед недостатка преводилачких одељења и финансијских средстава. Осим тога, нејасно је који се још службени документи објављују на регионалним или мањинским језицима. Комитет експерата сматра да је ова обавеза делимично испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког, а да није испуњена у погледу ромског и украјинског. Комитет је позвао српске власти да предузму неопходне организационе кораке како би обезбедиле да локалне власти објаве службене документе и на одговарајућим регионалним или мањинским језицима.

187. У другом периодичном извештају власти наводе да су локалне власти почеле да издвајају више средстава за превођење и адекватне рачунарске програме. Закон о одређивању максималног броја запослених у локалној администрацији такође садржи посебне одредбе у вези са преводиоцима у локалним органима на чијој се територији користе мањински језици.

188. Власти спомињу и објављивање службених докумената на албанском, босанском, хрватском, мађарском, русинском и словачком у службеним гласницима општина у којима су ови језици у службеној употреби. **Власти извештавају и о томе да постоје сајтови локалних органа који су доступни и на мањинским језицима, то јест на албанском, бугарском, босанском, хрватском, мађарском, румунском и словачком.** Изгледа да постоје и неки документи локалних власти на ромском, али Комитет експерата није добио конкретне податке о томе.

189. Међутим, према речима представника говорника мађарског, услед недовољног броја особља и недостатка финансијских средстава, проблеми у пракси и даље постоје.

190. На основу достављених података, у којима се наводи постојање широко распрострањене праксе да локалне власти објављују документе на већини регионалних или мањинских језика, Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Комитет експерата сматра да оба обавеза није испуњена у погледу украјинског и тражи од српских власти да доставе конкретне податке у погледу ромског.

з употребу, ако је неопходно заједно са именом на званичном језику државе, традиционалних облика имена места на регионалним или мањинским језицима.

191. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је констатовао да је обавеза делимично испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Комитет је позвао српске власти да у сарадњи са говорницима одреде традиционалне и исправне облике имена места на бугарском и хрватском и предузму кораке како би се обезбедило да се службено одређена имена места на регионалним или мањинским језицима користе у пракси. Комитет експерата није могао да донесе закључак у погледу ромског и украјинског и позвао је српске власти да разјасне да ли постоје имена места

на ромском и украјинском који потпадају под ову обавезу. Осим тога, Комитет министара је препоручио да српске власти „**предузму неопходне законске и практичне мере како би обезбедиле [...] да се имена места на регионалним или мањинским језицима могу службено користити у складу са традицијом и правописом датих језика.**“

192. Према другом периодичном извештају, одређена су имена места на албанском, босанском, мађарском, румунском и словачком.

193. У погледу бугарског, власти наводе да на захтев да се користе традиционална имена места који је упутио Национални савет бугарске националне мањине одговор још није стигао и да ће у наредном периоду овај национални савет установити традиционална имена места на бугарском.

194. У погледу хрватског установљено је осам имена места у месним заједницама општина Суботица, Сомбор, Апатин, Сремска Митровица и Шид.

195. На основу достављених података, Комитету експерата је нејасно колико се службено одређених имена места заправо користи у пракси. Поврх тога, представници говорника обавестили су Комитет експерата да су проблеми око имена места и даље присутни. Према речима представника говорника босанског, босанска имена места се користе само у Тугину. **Хрватска имена места се и даље не користе у Новом Сланкамену (општина Инђија).** Како тврде представници говорника румунског, неколико општина и месних заједница не користе називе на румунском. Ово је случај у општинама Пландиште, Сечањ, Бела Црква, Житиште, Ковин и Ковачица, у граду Вршцу и у Сутјесци (општина Сечањ). У општинама где је румунски у службеној употреби, имена улица и тргова и често коришћени називи институција нису написани на овом језику. У погледу словачког, једино су називи места на улазу у општину написани на овом мањинском језику.

196. После консултација са представницима говорника ромског, власти су обавестиле Комитет експерата да не постоје традиционална имена места на овом језику. У погледу украјинског наводе да говорници овог језика користе фонетски модификоване српске називе градова. Међутим, Комитету експерата није јасно да ли су ови фонетски модификовани називи традиционални називи у складу са овом одредбом и да ли би се могли увести у службену употребу.

197. Комитет експерата сматра да је ова обавеза делимично испуњена у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког. Делује да обавеза тренутно није применљива у погледу ромског. У погледу украјинског, Комитет експерата тражи од српских власти да у следећем периодичном извештају разјасне да ли у украјинском језику постоје традиционални називи за места у којима говорници украјинског живе у релевантном броју.

Комитет експерата позива српске власти да предузму кораке како би се обезбедило да службено одређена имена места на регионалним или мањинским језицима буду коришћена у пракси.

Став 3

Што се тиче јавних служби које обезбеђују управне власти или лица која делују у њихово име, државе чланице предузимају, у оквиру територије на којој се регионални или мањински језици користе, у сагласности са ситуацијом сваког језика и колико је то разумно могуће:

...

ц да омогуће онима који користе регионалне или мањинске језике да поднесу захтев на овим језицима.

198. У првом евалуационом извештају Комитет експерата није донео закључак о испуњењу ове обавезе и затражио је од власти да у следећем периодичном извештају доставе податке који су конкретнији и односе се на појединачне језике.

199. У другом периодичном извештају власти наводе да се писмене и усмене представке јавним службама могу поднети на регионалним или мањинским језицима иако Закон о јавним службама не садржи конкретне одредбе (видети и став 203, први евалуациони извештај), јер јавна службе делују на основу Закона о општем управном поступку и Закона о службеној употреби језика и писма. Предузећа која обезбеђују јавне услуге (Електропривреда Србије, Панонске термоелектране-топлане, Телеком Србија) изјављују како су спремне да обраде представке на регионалним или мањинским језицима. Међутим стиче се утисак да овакве представке нису биле упућиване у пракси. ПТТ Србија је навела да обезбеђује примену законских одредаба у подручјима где се службено користе регионални или мањински језици.

200. Комитет експерата сматра да постоји законска основа за спровођење ове обавезе, али нема података из праксе о употреби регионалних или мањинских језика при подношењу представки јавним службама. Комитет експерата сматра да је ова обавеза формално испуњена. Комитет експерата позива српске власти да спроведу организационе и практичне мере како би говорницима регионалних или мањинских језика омогућиле да представке јавним службама упућују на поменути језицима.

Став 4

У намери да се остваре одредбе садржане у ставовима 1, 2. и 3. државе чланице предузимају једну или више од следећих обавеза:

...

ц удовољавање, колико је то могуће, захтевима запослених у јавним службама који познају неки регионални или мањински језик да буду ангажовани на територијама на којима се ови језици користе.

201. У првом евалуационом извештају Комитет експерата није имао податке о томе како локалне и регионалне власти које службено користе неки мањински језик обрађују представке запослених у државној служби који познају регионални или мањински језик да буду распоређени на територији где се тај језик користи. Комитет није могао да донесе закључак и позвао је српске власти да у следећем периодичном извештају доставе конкретне податке.

202. Нема таквих података у другом периодичном извештају.

203. Ни у овом случају Комитет експерата не може да закључи да ли је обавеза испуњена. Комитет наглашава да се ова одредба односи на то како власти обрађују молбе запослених у државној служби који познају регионални или мањински језик да буду распоређени на територији где се тај језик користи, било да раде у државним, локалним или регионалним органима или јавним службама.

Став 5

Државе чланице преузимају обавезу да допусте употребу и усвајање породичних имена на регионалним или мањинским језицима, на захтев оних који су заинтересовани.

204. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је приметио да постоје извесне правне нејасноће и практични недостаци у погледу ове обавезе. Комитет експерата сматра да се правна основа за употребу презимена у званичним документима и могућности за издавање двојезичних формулара морају појаснити. Комитет експерата је истакао и то да је правилна употреба имена основни аспект заштите регионалних или мањинских језика, који директно утиче на њихове говорнике и да је неопходно подићи свест међу државним службеницима (нпр. путем интерних циркулара) да се имена из регионалних или мањинских језика у личне документе морају уносити у складу са традицијом и правописима датих језика. Имајући у виду недовољну количину података у вези са практичном применом овог законског оквира, комитет сматра да је обавеза формално испуњена и затражио је од власти да у следећем периодичном извештају доставе више података. Осим тога, Комитет министара је препоручио да српске власти **„предузму неопходне законске и практичне кораке како би обезбедиле да се лична имена [...] на регионалним или мањинским језицима могу службено употребљавати у складу са традицијом и правописима датих језика.“**

205. У другом периодичном извештају власти наводе да измењени Закон о службеној употреби језика и писама прописује да припадници националних мањина слободно могу одабирати и користити имена своје деце и да их могу уносити у све јавне документе, службене белешке и базе података о лицима у складу са правописом датог језика, а паралелно са српским правописом и писмом. Одлука о ближе уређењу појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији АП Војводине прописује да припадници националних мањина могу да у матичне књиге уносе сопствена имена и имена своје деце у оригиналном облику и на свом писму према правопису датог језика. Одлука о вишејезичним формуларима потврда из матичних књига и њихових извода омогућује локалним властима на подручјима где су мањински језици у службеној употреби да издају потврде из матичних књига на двојезичним формуларима уколико се то од њих затражи и у облику који је првобитно унет у матичну књигу. Уколико је име у матичној књизи унето само на српском језику, матичар ће упутити странку у то како да упутити захтев да име буде унето у матичну књигу у оригиналном облику после одговарајуће административне процедуре.

206. Нови Закон о матичним књигама је усвојен 2009. године. Изводи из матичних књига издају се на основу података садржаних у интегралним текстовима матичних књига и садрже најновије унете податке, у које спадају и лична имена. Упутства за примену овог закона прописују да се називи рубрика на полеђини потврда из матичних књига рођених могу писати и на језицима и писмима националних мањина. Како тврде говорници мађарског, ово може довести до противречности са одлуком и праксом издавања двојезичних формулара у

Војводини.

207. Власти извештавају и о бројним молбама за промену имена на мађарском.

208. У Другом периодичном извештају нема даљих података у вези са применом сваког од језика поменутих у Делу III. Ово је случај и у погледу албанског, босанског, бугарског, ромског и украјинског, за које Комитет експерата није имао податке у претходном кругу праћења. Нема података о мерама које су предузете на пољу подизања свести државних службеника о употреби исправних облика имена на регионалним или мањинским језицима.

209. Комитет експерата је обавештен да у пракси проблеми и даље постоје. Како наводе говорници албанског, изводи из матичне књиге рођених се у Врању издају на српском језику и ћириличном писму, а када се на основу њих издају личне карте, долази до неподударности у писању албанских имена. Како наводе говорници бугарског, бугарски се не користи у књизи рођених и књизи венчаних, јер би странка морала да затражи промену имена. У ово спадају нпр. суфикси женских презимена у браку, који се могу додати после процедуре за промену имена. Како тврде представници говорника босанског, у личним документима се не поштују правопис и писмо босанског. У погледу хрватског, његови говорници су истакли да је неопходна константна употреба хрватског, а не једноставно преписивање текста латиничним писмом. Како тврде говорници ромског, овај језик се уопште не користи. Лична документа се ретко издају на словачком, осим у Бачком Петровцу.

210. Имајући у виду добијене податке, Комитет експерата остаје при претходном закључку да је ова обавеза само формално испуњена. Комитет тражи од српских власти да у следећем периодичном извештају доставе конкретне податке.

Комитет експерата позива српске власти да предузму неопходне кораке како би у пракси обезбедиле употребу или усвајање презимена на регионалним или мањинским језицима.

Члан 11 – Медији

211. У првом евалуационом извештају Комитет експерата је приметио да је опште гледано број радио и телевизијских станица на регионалним или мањинским језицима импозантан, а нарочито у Војводини. Комитет сматра да су обавезе наведене под а III, б II и ц II узете у целини испуњене и затражио је да у следећем периодичном извештају буду наведени конкретнији подаци о ситуацији у централној Србији.

212. Упркос недавних промена у медијима, и у другом кругу праћења је остао добар утисак, а приватни и јавни емитери, гледани као целина, имају много радио и телевизијских програма на свим регионалним или мањинским језицима у Србији.

Општа питања

213. Према Закону о радиодифузији и додели радио фреквенција, Републичка радиодифузна агенција од 2006. године издаје лиценце на основу обавезног јавног тендера. Власти спомињу документацију која је предата за јавни тендер и наводе да велики број кандидата у свом програму има емисије на мањинским језицима.

214. Комитет експерата је обавештен да су процес приватизације, додела фреквенција и издавање дозвола за емитовање, у сагласности са законским променама, у пракси негативно утицали на медије који емитују програме на регионалним или мањинским језицима. Дозволе за националну, покрајинску, регионалну и локалну фреквенцију добила је само трећина (404) од укупног броја пријављених емитера (1.170). Радио станице које емитују програме на мањинским језицима, као што су Радио Апатин, Радио Бачка Топола и Радио Ковин, изгубиле су своје фреквенције. Радио Суботица је изгубио две од три фреквенције, што је довело до смањења броја емисија на регионалним или мањинским језицима. За Зрењанин нису предвиђене локалне фреквенције. Како наводе говорници босанског, није предвиђена ниједна фреквенција за медије на овом језику. Још један проблем који су представници говорника навели јесте и то да у пракси многи медији не настављају да емитују емисије на мањинским језицима, а наводе их у понуди само да би добили фреквенције или приступ фондовима. Комитет експерата је обавештен и о томе да постоје противречности у законским одредбама које регулишу медијску сферу. На пример, Закон о локалној самоуправи и Закон о националним саветима националних мањина омогућују овим ентитетима да оснивају медије, што је у супротности са Законом о радиодифузији и Законом о јавном информисању. Исти проблем се јавља у вези са нацртом Закона о недозвољеном обједињавању и јавности власништва јавних гласила. Комитет експерата истиче да је важно да различити закони који су претходно споменути буду у међусобној сагласности и позива српске власти да у следећем периодичном извештају дају коментар о овим проблемима.

215. Комитет експерата позива српске власти да обезбеде да законске промене у сфери медија не утичу негативно на понуду емисија на регионалним или мањинским језицима.

Став 1

Државе чланице преузимају обавезу да за оне који користе регионалне или мањинске језике на територији на којој се ови језици говоре, у складу са ситуацијом сваког од језика, до степена до којег јавне власти, директно или индиректно, имају надлежност, моћ или играју одговарајућу улогу у овој области, и поштујући принцип независности и аутономности средстава јавног информисања:

a у смислу у ком радио и телевизија остварују улогу јавне службе:

....

iii омогуће одговарајуће одредбе захваљујући којима би приказивачи програма понудили садржаје на регионалним или мањинским језицима;

216. Током првог круга праћења Комитет експерата је обавештен да Србија приватизује локалне радио и телевизијске станице. Комитет је приметио да недостатак регулативе која би омогућила емитерима да наставе са адекватним обезбеђивањем програма на регионалним или мањинским језицима може имати озбиљне реперкусије на будућу ситуацију са овим емисијама. Комитет експерата је позвао српске власти да се побрину да приватизација локалних емитера не остави негативне последице на понуду емисија на регионалним или мањинским језицима.

217. Како се наводи у другом периодичном извештају, власти су одлучиле да одложе приватизацију емитера који имају емисије на регионалним или мањинским језицима. Пре доношења ове одлуке трећина медија је већ била приватизована. Правилник о начину приватизације радио и/или телевизијских станица локалних и регионалних заједница прописује

да емитери који нуде емисије на регионалним или мањинским језицима имају обавезу да задрже програмску концепцију. Поврх тога, Закон о локалној самоуправи, који је усвојен 2007. године, дозвољава општинама да оснивају радио станице и ТВ канале како би емитовали емисије на регионалним или мањинским језицима који су у службеној употреби, као и на регионалним или мањинским језицима који нису у службеној употреби уколико емисија говори о достигнутом нивоу мањинских права.

218. Комитет експерата је, међутим, обавештен да је процес приватизације знатно утицао на емитовање на регионалним или мањинским језицима. Две радио станице у Војводини које емитују на регионалним или мањинским језицима, Радио Суботица и Радио Србобран, биле су међу првима над којима је спроведена приватизација, а током процеса приватизације нису имале дозволу за емитовање. Истакнуто је да постоје проблеми и са приватизацијом Радио Сомбора и Радија Бачка Топола. Случај Радија Суботица привукао је нарочиту пажњу локалних и покрајинских власти, као и невладиних организација.

219. У првом кругу праћења Комитет експерата је обавештен о лошем квалитету тона радио емисија на босанском, ромском, румунском, русинском, словачком и украјинском, као и телевизијских емисија на мађарском, босанском, румунском, русинском и словачком. Комитет је приметио и то да на медије који емитују на регионалним или мањинским језицима утичу и недостатак финансијских средстава, квалификованог особља и савремене опреме. Комитет експерата је позвао српске власти да ово прокоментаришу.

220. Како је наведено у другом периодичном извештају, Министарство културе финансира пројекте који између осталог обухватају и производњу емисија, обуку новинара и набавку опреме путем годишњих тендера за суфинансирање медија и продукције на мањинским језицима. Средства су додељена и за пројекте обуке особља, у које спада и један који има за циљ обуку и запошљавање говорника ромског у медијима. Покрајински секретаријат за информисање Војводине расписује и тендер за набавку опреме, промоцију емисија и информисања јавности на мањинским језицима. Власти признају да постоје проблеми са пријемом радио и телевизијских програма на регионалним или мањинским језицима, али не предлажу решења како га побољшати.

221. Комитет експерата је обавештен да су јавни емитери који нуде програме на регионалним или мањинским језицима, укључујући и РТВ Војводина, суочени са озбиљним финансијским тешкоћама. Квалитет емисија и звука нису задовољавајући када су у питању регионални или мањински језици. Како наводе представници говорника мањинских језика, један од проблема је непостојање систематског и сталног финансирања емисија на регионалним или мањинским језицима, а нарочито на локалном и регионалном нивоу. Комитет експерата примећује да проблеми који су идентификовани у првом кругу праћења и даље постоје. Комитет експерата позива српске власти да предузму кораке како би медијима који емитују на регионалним или мањинским језицима обезбедиле одговарајуће финансијске и техничке услове.

222. У другом периодичном извештају власти дају податке и о радио и ТВ станицама које програм емитују на регионалним или мањинским језицима и о средствима које добијају од власти за снимање емисија и набавку техничке опреме.

223. На националном нивоу, Радио Београд има једну емисију на ромском. ТВ Београд не емитује ни једну емисију на регионалном или мањинском језику. Постоји само једна емисија намењена припадницима националних мањина у Србији (*Грађанин*), а емитује се једном

недељно. Када се говори о језицима из Дела III у Војводини, **РТВ Војводина (ТВ Војводина и Радио Нови Сад) емитују радио и телевизијске емисије на мађарском, ромском, румунском, русинском, словачком, украјинском и хрватском.**

224. Један јавни телевизијски канал емитује четири сата дневно на **албанском**. Једна јавна радио станица је некада дневно емитовала 6,5 сати програма на албанском, али је престала да функционише 2009. године и тренутно чека дозволу.

225. Једна јавна телевизијска станица, ТВ Тутин, емитује 24 сата на босанском. И регионална ТВ Нови Пазар емитује на босанском. Представници говорника изразили су жељу да српски јавни сервис емитује програме на босанском. Комитет експерата није обавештен ни о једној јавној радио станици која емитује програме на босанском.

226. Једна јавна телевизијска станица емитује 3,5 сата дневно на **бугарском**, док једна јавна радио станица на овом језику емитује 17 сати дневно.

227. Јавна телевизијска станица ТВ Војводина емитује шест сати месечно на хрватском, а три јавне радио станице на овом језику емитују од 30 минута недељно до три сата дневно.

228. Три јавне телевизијске станице емитују програм на **мађарском**. ТВ Војводина емитује 64 сата дневно на мађарском, укључујући и репризе, а друге две јавне ТВ станице емитују 30 минута дневно на мађарском. Једанаест јавних радио станица емитују програм на мађарском. Радио Нови Сад емитује 24 сата дневно на мађарском, Радио Суботица 18 сати, док девет осталих јавних станица емитује на мађарском у трајању од једног сата недељно до једног сата дневно. Комитет експерата је обавештен да Радио Суботица сада има само једну фреквенцију уместо три и да је морао да смањи количину емисија на регионалним или мањинским језицима. На квалитет програма је утицао и мали број новинара који припремају емисије на мађарском.

229. Шест јавних телевизијских станица емитује програм на **ромском**. ТВ Војводина емитује 58 сати месечно, а пет других телевизијских станица (од тога четири у централној Србији) имају кратке емисије на ромском (од 30 минута недељно до четири сата месечно). Осам радио станица има емисије на ромском. На националном нивоу, Радио Београд дневно емитује 30 минута на ромском. Радио Нови Сад емитује један сат дневно на ромском. Како наводе говорници, квалитет је веома лош, а програми не покривају целу територију где се користи ромски. Још шест радио станица емитује програме на ромском, и то од једног до четири сата недељно. Од ових станица две се налазе у централној Србији, а једна нема дозволу од 2009. године.

230. Три јавна телевизијска канала емитују програме на **румунском**. ТВ Војводина емитује 58 сати месечно, док два остала канала емитују од једног сата недељно до 2,5 сата дневно. Представници говорника румунског обавестили су Комитет експерата да говорници румунског у јужном Банату и даље не могу да прате програме на овом језику. Седам јавних радио станица емитује на **румунском**. Радио Нови Сад емитује пет сати дневно, а шест осталих емитују од једног сата недељно до 2,5 сата дневно.

231. Јавна телевизија РТВ Војводина емитује 58 сати месечно на **русинском**. Емисије на русинском емитују и четири јавне радио станице: Радио Нови Сад емитује пет сати дневно, а још три радио станице емитују у трајању од 30 до 45 минута дневно. Као и у претходном кругу праћења, представници говорника русинског обавестили су Комитет експерата да радио и телевизијски програми на русинском нису доступни на свим територијама где живе Русини.

Њихов представници истакли су и то да постоји и проблем застарелости техничке опреме које редакције користе за своје активности.

232. Јавни телевизијски канали емитују програме на **словачком**. ТВ Војводина емитује 58 сати месечно а две друге станице емитују у трајању од једног сата недељно до 2,5 сата дневно. Седам јавних радио станица емитује програме на словачком. Радио Нови Сад емитује пет сати дневно, а шест осталих емитују од једног сата недељно до шест сати дневно.

233. Јавна телевизија РТВ Војводина емитује на **украјинском** (30 минута недељно). Три јавне радио станице емитују програме на украјинском: Радио Нови Сад емитује 15 минута дневно и још један сат недељно, а две остале станице емитују по један сат недељно.

234. **Комитет експерата спомиње наведене проблеме у вези са могућим будућим негативним последицама на финансијске и техничке услове емитера и истиче како је важно да емитовање на овим језицима опстане. Комитет ипак сматра да је обавеза испуњена у погледу бугарског, хрватског, мађарског, ромског, румунског, русинског, словачког и украјинског, а по питању телевизије, обавеза је испуњена и у погледу албанског и босанског. Чини се да постоје проблеми око радија на албанском и босанском, па је Комитету експерата стало да у следећем периодичном извештају добије податке о даљем развоју у овој области.**

б ...

ii ***охрабре или олакшају редовно емитовање радио програма на регионалним или мањинским језицима;***

235. У другом периодичном извештају нема података о приватним радио станицама које емитују програм на **албанском**. Како тврде говорници овог језика, постоје две радио станице у Бујановцу и једна у Прешеву. Комитет експерата схвата да ове радио станице нису добиле никакву подршку од власти.

236. У погледу **босанског**, власти наводе како постоје планови за отварање једне радио станице у Тутину која би емитовала програм на босанском 24 сата дневно. Како тврде представници говорника, две приватне локалне радио станице емитују програм на босанском, и то пет, односно дванаест сати.

237. У другом периодичном извештају нема података о радио станицама које емитују програм на **бугарском**.

238. На основу података којима Комитет експерата располаже, **и даље нема приватних радио станица које емитују програм на хрватском.**

239. Једна приватна радио станица емитује искључиво на **мађарском**, а постоји још једанаест које емитују програм на мађарском.

240. Шест приватних радио станица емитује програм на **ромском** у трајању од једног сата месечно до готово целодневног програма, од којих се две налазе у централној Србији.

241. Једна приватна станица емитује искључиво на **румунском**, а три радио станице имају емисије на овом језику, у трајању од једног сата недељно до четири сата дневно. Говорници су

обавестили Комитет експерата да количина и квалитет емисија нису задовољавајући и истакли су како су поједини емитери само формално изјавили да ће емитовати на румунском само да би добили фреквенцију.

242. Четири приватне радио станице имају емисије на **русинском**, у трајању од 30 минута недељно до 1,5 сата дневно.

243. Шест приватних радио станица има емисије на **словачком** у трајању од 30 минута недељно до готово 24 сата. Како тврде представници говорника словачког, многи емитери немају емисије на мањинским језицима, које стављају у понуду само да би добили финансијска средства и фреквенције.

244. Једна приватна радио станица има емисије на **украјинском** у трајању од једног сата недељно. Комитет експерата поздравља овакав развој.

245. Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, мађарског, ромског, румунског, русинског, словачког и украјинског, а да није испуњена у погледу хрватског. Комитет нема довољно података да би донео закључак по питању бугарског.

ц ...

ii охрабре или олакшају редовно емитовање телевизијског програма на регионалним или мањинским језицима;

246. Један приватни телевизијски канал из Прешева емитује програм на **албанском** 24 сата дневно. Према речима говорника, постоје још и два телевизијска канала у Бујановцу који емитују на албанском. Комитет експерата схвата да ови канали не добијају никакву подршку од власти.

247. Један приватни телевизијски канал из Пријепоља има емисије на **босанском**. И ТВ Универза из Новог Пазара емитује 12 сати дневно на босанском. Комитет експерата схвата да ови канали не добијају никакву подршку од власти.

248. Један телевизијски канал (ТВ Пи из Пирота) емитује један сат недељно на **бугарском**. Комитет експерата схвата да овај канал не добија никакву подршку од власти.

249. Један приватни телевизијски канал има емисије на **хрватском** од тридесет минута недељно. Комитет експерата примећује да је дошло до смањења у односу на претходни круг и сматра да је ово прекратко.

250. Два приватна телевизијска канала емитују програм искључиво на **мађарском**. Два остала канала имају емисије на мађарском у трајању од 30 минута недељно до дванаест сати дневно.

251. Један приватни телевизијски канал емитује програм на **ромском** језику готово 24 сата дневно.

252. Један приватни телевизијски канал емитује програм на **румунском** језику дванаест сати дневно. Представници говорника такође упућују на друге телевизијске канале који емитују

недељне програме на румунском. Они су обавестили Комитет експерата да обим и квалитет програма које приказују приватни емитери није задовољавајући и истакли да су неки од емитера само формално изјавили да ће емитовати програм на румунском како би добили фреквенцију.

253. Један приватни телевизијски канал емитује програм на **русином** језику 30 минута недељно.

254. ТВ Петровац емитује програм на словачком језику 24 сата дневно. Још два приватна телевизијска канала емитују програме на **словачком** (30 минута недељно).

255. Ниједан приватни телевизијски канал не емитује програм на **украјинском** језику.

256. Комитет експерата сматра да је испуњена обавеза у односу на албански, босански, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, делимично испуњена у односу на хрватски и бугарски и да није испуњена у односу на украјински. Он **подстиче српске власти да предузму мере како би проширили емитовање приватних ТВ програма на хрватском** и бугарском и подстакли, односно омогућили редовно емитовање телевизијских програма на украјинском.

д охрабре или олакшају производњу и дистрибуцију аудио или аудиовизуелних радова на регионалним или мањинским језицима;

257. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата није имао никакве информације о начину финансирања промовисања и дистрибуције аудио и аудиовизуелних дела на регионалним или мањинским језицима и о висини средстава. Стога није био у могућности да да потпуну оцену испуњености ове обавезе, већ је засновао своју процену на информацијама о подршци коју су добили појединачни пројекти. Комитет експерата подстакао је српске власти да пруже свеобухватније информације о финансирању у следећем периодичном извештају.

258. Комитет експерата сматрао је да је обавеза испуњена у односу на бугарски, хрватски, мађарски, ромски и русински. Није био у могућности да донесе закључак у погледу албанског, босанског, румунског, словачког и украјинског и подстакао је српске власти да обезбеде више информација у следећем периодичном извештају.

259. У другом периодичном извештају, власти достављају информације о пројектима које путем јавног конкурса финансирају Министарство културе, Покрајински секретаријат за информисање и Покрајински секретаријат за културу Војводине.

260. Власти наводе да су помогле постављање **албанске** верзије једне интернет странице и активности редакције на албанском регионалне информативне агенције „Југ прес“ у Лесковцу.

261. У вези са **босанским** језиком, власти су пружиле подршку за интернет страницу Националног савета бошњачке националне мањине. Комитет експерата је обавештен да је подршка дата само за једну годину.

262. Власти су подржале продукцију документарног филма о миграцијама Бугара. Међутим, није јасно да ли је овај документарни филм на **бугарском**.

263. У вези са **румунским** језиком, власти су подржале продукцију програма за децу, једног ЦД-а и једног снимка румунске музике. Имајући у виду број говорника румунског језика, ове

мере су недовољне.

264. У погледу **русинског** језика, власти наводе да су пружиле подршку новинској агенцији „Ruske slovo - Ruthen press“. Путем јавног конкурса за продукцију и емитовање телевизијских програма у области културе и уметности, Покрајински секретаријат за културу Војводине доделио је помоћ једном телевизијском каналу за продукцију и емитовање телевизијског програма „Русински магазин“.

265. Власти су пружиле подршку за продукцију једног телевизијског програма на **словачком**. Комитет експерата сматра да је ова мера недовољна, узевши у обзир величину словачке говорне групе.

266. Није достављена никаква информација у вези за **украјинским**.

267. У вези са другим језицима из Дела III, српске власти су помогле продукцију радио и телевизијских програма, ЦД-ова, филмова и интернет страница на **хрватском, мађарском и ромском**.

268. Комитет експерата би желео да истакне да се ова обавеза односи на подстицање, односно, омогућавање продукције и дистрибуције аудио и аудиовизуелних дела на регионалним или мањинским језицима. Стога, на основу добијених информација, Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у односу на хрватски, мађарски и ромски, делимично испуњена у односу на румунски, русински и словачки и да није испуњена у односу на украјински. Нема довољно информација за доношење закључака у погледу албанског, босанског и бугарског. Комитет подстиче власти да повећају помоћ за румунски, русински и словачки и да подстакну односно омогуће продукцију и дистрибуцију аудио и аудиовизуелних дела на украјинском. Он тражи од власти да пружи више информација у вези за албанским, босанским и бугарским језиком.

е и охрабре или олакшају стварање и очување макар једних новина на регионалним или мањинским језицима; или

269. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата је констатовао да су новине објављиване барем једном недељно на свим регионалним или мањинским језицима, осим на босанском, ромском и украјинском. Међутим, на основу конкретних околности и укупног броја публикација које су помогнуте, Комитет експерата је сматрао да је обавеза испуњена у односу на све језике.

270. Како је наведено у другом периодичном извештају, новина на босанском се објављује једном недељно и добија помоћ од власти.

271. Постоји једно гласило које излази на две недеље и два месечника на **ромском**, као и два месечника и један тромесечник на **украјинском**. Међутим, Комитет експерата наглашава, кад је о овом питању реч, да „новина“ у складу са овом обавезом мора да излази барем једном недељно.⁴

272. Власти су наставиле да помажу значајан број новина и других публикација на

⁴ Види Први извештај Комитета експерата у вези са Србијом, став 267; Други извештај Комитета експерата у вези са Републиком Словачком, став 654

мањинским језицима, мада се чини да је њихов број смењен у односу на претходни циклус праћења. Ипак, власти су помогле један недељник и један месечник за децу на **албанском**, један недељник, један двонедељник и један месечник за децу на **бугарском**, **један недељник и два месечника на хрватском**, један дневни лист, шест недељника, три месечника и две тромесечне публикације на **мађарском**, једну недељну и три месечне публикације на **румунском** (две за децу и омладину, један часопис за уметност), један недељник и два месечника на **русинском**, један недељник и два месечника на **словачком**. Власти су такође наставиле да помажу публикације које пишу о различитим жанровима (књижевност, уметност, наука, часописи за децу) на босанском, хрватском, мађарском, ромском, румунском, русинском, словачком, украјинском.

273. Комитет експерата је обавештен да се новине на мањинским језицима суочавају са озбиљним финансијским проблемима. Овај проблем су нарочито истакли представници говорних група босанског, мађарског и румунског.

274. Комитет експерата сматра ову обавезу испуњеном у погледу албанског, босанског, бугарског, хрватског, мађарског, румунског, русинског и словачког језика, а неиспуњеном у односу на ромски и украјински. Он подстиче српске власти да охрабре односно олакшају покретање бар једне новине на ромском и украјинском и одржавање постојећих новина на регионалним или мањинским језицима.

Став 3

Државе чланице преузимају обавезу да обезбеде да интереси корисника регионалних или мањинских језика буду представљени и узети у обзир тако што се могу стварати одговарајућа тела која би била у складу са законом и одговорностима које постоје када се гарантује слобода и плурализам медија.

275. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата је био обавештен да је Статутом јавне радиодифузне установе Радио Телевизија Србије предвиђено да Програмски одбор има обавезу да узме у обзир мишљења и препоруке савета националних мањина у вези са програмима на мањинским језицима. Међутим, ни Управни одбор и Програмски одбор Радио ТВ Нови Сад ни Управни одбор јавне радиодифузне установе Радио Телевизија Србије нису имали представнике националних мањина међу члановима. Комитет експерата охрабрио је српске власти да доставе детаљне информације о томе како програмски одбори узимају у обзир интересе корисника регионалних или мањинских језика.

276. У другом периодичном извештају, власти упућују на обавезе јавних радиодифузних агенција у вези са интересима националних мањина, као и на надзор над спровођењем ових обавеза. Власти објашњавају да је овим одредбама гарантована представљеност интереса говорника регионалних или мањинских језика, мада они немају представнике у управним или програмским одборима јавних радиодифузних агенција. Власти такође наводе да, према Закону о националним саветима националних мањина, национални савети дају мишљења о поступку именовања чланова управног одбора, програмског одбора и генералног директора Радиодифузне установе Србије и Радиодифузне установе Војводине, ако ове агенције емитују програме на мањинским језицима, утврђују критеријуме за избор одговорног уредника програма на језику националне мањине, предлажу управном одбору радиодифузне установе именовање одговорног уредника програма на језику националне мањине од кандидата који испуњавају услове конкурса и дају мишљење о кандидатима.

277. Комитет експерата сматра обавезу испуњеном, пошто се узима у обзир мишљење националних савета националних мањина. Ипак, имајући у виду изражену заступљеност регионалних или мањинских језика у средствима јавног информисања, Комитет експерата позива српске власти да испитају могућност да интереси корисника ових језика буду представљени и у релевантним телима средстава јавног информисања.

Члан 12 – Културне активности и погодности

Став 1.

Што се тиче културних активности и олакшица, посебно библиотека, видеотека, културних центара, музеја, архива, академија, позоришта или биоскопа, као и литерарних радова или филмске продукције, различитих облика културног изражавања, фестивала и културне индустрије, укључујући и употребу нових технологија, државе чланице преузимају обавезу да унутар територије на којој се ови језици користе, и до степена до ког су јавне власти за то надлежне, имају овлашћења или играју одговарајућу улогу:

...

б да подстакну различита средства путем којих би дела сачињена на регионалним или мањинским језицима постала доступна, помагањем и развојем превођења, надсинхронизације и титлованих превода;

278. У првом циклусу праћења, услед недостатка информација, Комитет експерата није био у могућности да закључи да ли је ова обавеза испуњена.

279. У свом другом периодичном извештају, српске власти указују да су доделиле бесповратна средства којима су помогле превођење на српски језик књига написаних на мађарском, ромском, румунском, русинском и словачком. Оне су такође помогле превод две књиге са једног мањинског језика на други: „Зодијак“ аутора Мирослава Демака са словачког на српски, мађарски, румунски и русински, и „Полумјесец и чекић“ аутора Роберта Тилија са хрватског на мађарски.

280. Ипак, у односу на албански, босански, бугарски и украјински, није достављена никаква информација.

281. Мада је констатовао примере у случају хрватског, мађарског, ромског, румунског, русинског и словачког језика, Комитет експерата тражи од српских власти да пруже информације о томе да ли постоји програм помоћи за превођење на друге језике из Дела III.

ц да унапреде приступ регионалних или мањинских језика радовима произведеним на другим језицима, развојем превода, надсинхронизације и титлованих превода;

282. У свом првом евалуационом извештају, Комитет експерата је сматрао ову обавезу испуњеном за мађарски, ромски, румунски, русински и словачки пошто су власти помогле превођење књига на ових пет језика.

283. У свом другом периодичном извештају, српске власти су упутиле на преводе дела на бугарски, мађарски, ромски, румунски и русински.

284. Мада је констатовао примере у случају бугарског, мађарског, ромског, румунског и русинског језика, Комитет експерата тражи од српских власти да пружи информације о томе да ли постоји програм помоћи за превођење на друге језике из Дела Ш.

ф да охрабре директно учешће представника оних који користе одговарајуће регионалне или мањинске језике у обезбеђивању услова и планирању културних делатности;

285. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата није имао никакве информације о спровођењу ове обавезе и позвао је српске власти да извести о томе у свом следећем периодичном извештају.

286. Члановима 16 – 18 Закона о националним саветима националних мањина, националним саветима је дата надлежност да оснивају установе културе ради одржања културне посебности и очувања националног идентитета одређене националне мањине и врше права и обавезе оснивача. Национални савети имају овлашћење да именују једног члана управног одбора установе, дају мишљење о предложеним члановима управног одбора установе и дају мишљење у поступку избора директора установе. Они утврђују стратегију развоја културе националне мањине, утврђују које су установе и манифестације у области културе од посебног значаја за очување, унапређење и развој посебности и националног идентитета и предлажу најмање једног кандидата за заједничку листу кандидата за избор Националног савета за културу и имају друге надлежности у области културе. Осим тога, национални савети националних мањина су активни учесници у усвајању коначне одлуке о суфинансирању у сваком јавном конкурс.

287. Стога, Комитет експерата сматра ову обавезу испуњеном.

Став 2

Што се тиче територија различитих од оних на којима су регионални или мањински језици традиционално у употреби, државе предузимају, уколико број њихових корисника то оправдава, да одобре, охрабре и/или омогуће одговарајуће културне активности и олакшице у складу са претходним ставом.

288. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата није примио никакву информацију о спровођењу ове обавезе и позвао је српске власти да извести о томе у свом следећем периодичном извештају.

289. У другом периодичном извештају није достављена никаква конкретна информација у вези са културним активностима на територијама различитим од оних на којима су регионални или мањински језици традиционално у употреби.

290. Стога Комитет експерата није у могућности да донесе закључак о испуњености ове обавезе и позива српске власти да извести о томе у свом следећем периодичном извештају.

Члан 14 – Прекогранична размена

Државе чланице преузимају обавезу:

- а да примене постојеће двостране или вишестране аранжмане који их везују са државама у којима се исти језик користи у идентичној или сличној форми, или, ако је неопходно, да траже да закључе такве споразуме, на начин који би унапредио контакте између корисника истог језика у одређеној држави на пољу културе, образовања, информација, оспособљавања и трајног образовања;*

291. У првом евалуационом извештају, Комитет експерата сматрао је ову обавезу делимично испуњеном у односу на хрватски, мађарски и румунски. Није био у могућности да донесе закључак у вези са албанским, босанским, бугарским, ромским, русинским, словачким и украјинским, услед непостојања конкретних информација. Комитет експерата подстакао је српске власти да започну консултације са Хрватском, Мађарском и Румунијом ради отпочињања рада међувладиних мешовитих комитета основаних билатералним споразумима о међусобној заштити националних мањина, као и да доставе конкретне информације о спровођењу ове обавезе у односу на албански, босански, бугарски, ромски, русински, словачки и украјински у следећем периодичном извештају.

292. Како се наводи у другом периодичном извештају, међувладин Мешовити одбор за мањине са Хрватском наставио је своју делатност и трећи и четврти састанак су организовани у октобру 2009. године и у јуну 2010. године. Међутим, Комитет експерата су представници говорника хрватског језика обавестили да у спровођењу усвојених препорука има тешкоћа у пракси. Активност међувладине Мешовите комисије за националне мањине са Мађарском је такође настављена и трећи састанак је организован у пролеће 2009. године. Према наводима представника говорника мађарског језика, састанци овог тела су ретки, а његове препоруке се не спроводе. Први састанак међувладине Мешовите комисије са Румунијом, на коме су разматрана претежно процедурална питања, организован је у новембру 2009. године.

293. Власти су такође известиле о склапању споразума о сарадњи у области образовања, културе и спорта са Хрватском, Мађарском, Републиком Словачком и Украјином. Оне упућују и на програм културне сарадње који је уследио између министарстава културе Србије и Словачке за период 2010. до 2013. године. Известиле су да су два ресорна министарства Србије и Украјине потписала програм о сарадњи у области културе за период 2009. до 2011. година и да су према том програму 2009. године одржани Дани културе Србије у Украјини, уз учешће украјинске националне мањине у Србији. Припремљен је сличан програм између Србије и Мађарске за период 2010. до 2011. година. Комитет експерата констатује да су овим програмима углавном предвиђене културне активности, док се обавеза о којој је реч односи и на образовање, информисање, стручно образовање и стално образовање.

294. У другом периодичном извештају нису достављене информације у односу на албански, босански, бугарски, ромски и русински.

295. У светлу информација које су му достављене, Комитет експерата остаје при свом претходном закључку да је обавеза делимично испуњена у односу на хрватски, мађарски и румунски. Такође, он сматра да је обавеза делимично испуњена у односу на словачки и украјински и да није испуњена у односу на албански, босански, бугарски, ромски и русински.

Комитет експерата подстиче српске власти да ојачају примену ове обавезе у односу на хрватски, мађарски, румунски, словачки и украјински. Он такође охрабрује српске власти да настоје да склопе споразуме са државама где се албански, босански, бугарски, ромски и русински користе у идентичном или сличном облику, на начин којим би унапредили контакте између корисника ових језика у области културе, образовања, информисања, стручног образовања и сталног образовања.

б у корист регионалних или мањинских језика, да олакшају или унапреде сарадњу између две стране границе, а посебно између регионалних или локалних власти на чијим територијама се исти језик користи у идентичној или сличној форми.

296. У првом циклусу праћења, Комитет експерата није добио информације о овој обавези и тражио је да их српске власти доставе у следећем периодичном извештају.

297. Према наводима у другом периодичном извештају, локалне власти у Србији су успоставиле сарадњу са сличним субјектима у Бугарској, Хрватској, Мађарској, Румунији и Словачкој. Покрајински секретаријат за прописе, управу и националне мањине Аутономне покрајине Војводине сарађује са Владом Мађарске.

298. Комитет експерата није добио информације у вези са албанским, босанским, ромским, русинским и украјинским.

299. Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у односу на бугарски, хрватски, мађарски, румунски и словачки. Комитет експерата тражи од српских власти да доставе информације у вези са албанским, босанским, ромским, русинским и украјинским у следећем периодичном извештају.

Поглавље 4. Налази Комитета експерата у другом кругу праћења

А. Србија има богату језичку разноликост, са 15 регионалних или мањинских језика, од којих десет уживају посебну заштиту у складу са Делом III Повеље: албански, босански, бугарски, хрватски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки и украјински. Остали језици су обухваћени само Делом II: буњевачки, чешки, немачки, македонски и влашки. У извештајном периоду, Србија је изричито навела да су и буњевачки и влашки обухваћени Делом II Повеље.

В. Српским прописом је утврђено да национална мањина мора да представља 15% становништва општине да би језик био у службеној употреби. Поред тога, у Војводини, мањински језик може да буде у службеној употреби ако 25% становништва месне заједнице у општини чине припадници мањине. Међутим, Комитет експерата подвлачи да језик може бити у ситуацији да има право на заштиту у складу са Повељом чак и ако је број припадника те националне мањине мањи од минимума. На основу неколико конкретних примера у којима су општине увеле регионалне или мањинске језике у службену употребу иако није остварен минимални број, Комитет експерата је уверен да ће бити пронађена решења повољна по регионалне или мањинске језике у оним случајевима у којима постоје такве ситуације.

С. Заштита мањина и њихових језика ужива висок степен уставног признања у Србији. Један пример је систем савета националних мањина, којим се националним мањинама даје одређени ниво аутономије у области језика и писма, образовања, средстава јавног информисања и културе. Све групе регионалних или мањинских језика су основале такве савете у извештајном периоду, између осталог захваљујући и успешној кампањи подизања нивоа свести коју су спровеле власти. Међутим, због економске кризе, финансијска средства за националне савете морала су да буду умањена, чиме је ограничена способност савета да делотворно обављају своје послове. Помоћ националним саветима је од велике важности и стога треба да буде повећана.

Д. Мада је законодавство које се односи на регионалне или мањинске језике високо развијено, у његовој примени се често јављају слабости. Један од разлога су неогдговарајућа финансијска средства за оне који морају да примењују законодавство у области језика (нпр. локалне власти). Други разлог је то што у српском друштву у целини постоје различити нивои свести о значају мултијезичности. Степен у коме се неки регионални или мањински језик штити и унапређује је повезан и са тим како га доживљавају говорници већинског језика. Стога је подизање нивоа свести код већинског становништва од највеће важности. У том смислу, **треба поздравити изradу нових прописа на основу којих ће из удбеника бити избачени стереотипи у приказивању одређених националних мањина.**

Е. Србија је одавно успоставила систем образовања о/на регионалним или мањинским језицима, у коме настава на овим језицима има истакнуту улогу. Такво образовање је обезбеђено тамо где најмање 15 ученика или њихових родитеља то затражи. Мада је законом утврђени минимум од 15 ученика превише висок за услове предвиђене Повељом, власти у пракси нуде такво образовање чак и за веома мали број ученика. Српски систем образовања о/на регионалним или мањинским језицима има висок потенцијал и зато би требало да се активно промовише код ученика и родитеља. Међутим, на доступност и квалитет таквог образовања утиче недостатак наставника који предају на регионалним или мањинским језицима и непостојање одговарајућих наставних материјала.

Ф. У начелу, стање у погледу коришћења регионалних или мањинских језика пред судовима је релативно добро, упркос неких проблема на нивоу детаља. Било је такође неких негативних

пропратних ефеката опште реформе судства које треба решити. Међутим, власти су изнеле своју намеру да ојачају позитивне мере како би даље олакшале употребу мањинских језика у судовима.

Г. Када је реч о употреби регионалних или мањинских језика у односима са административним органима, Закон о службеној употреби језика и писма је измењен и допуњен. Њиме је сада предвиђено да припадници било које националне мањине могу да се обрате државним органима на свом језику, у областима у којима је њихов језик у службеној употреби, и имају право да добију одговор на том језику. Раније је то било могуће само за припаднике националне мањине која учествује у укупном становништву Србије са више од 2%, што се у пракси примењивало само у случају мађарског. Међутим, ова законска могућност се још увек не примењује у пракси. Надаље, још увек нема довољно језички обученог особља.

Н. Србија традиционално има веома висок степен заступљености регионалних или мањинских језика у емисијама на радију и телевизији. Заступљеност ромског језика је посебно импресивна. Српске власти помажу штампана средства јавног информисања на свим језицима из Дела III и на неким од језика из Дела II.

И. Постоји велика понуда културних активности и објеката у вези са регионалним или мањинским језицима, које помажу српске власти.

Ј. Србија је у свом инструменту ратификације доделила исти ниво заштите свим језицима из Дела III. Десет језика који су обухваћени Делом III веома се разликују у погледу раније достигнутог нивоа заштите. За неке од језика, ратификација подразумева унапређење нивоа заштите и промовисања, али неки други, нарочито у Војводини, већ су достигли виши ниво од оног који је дат кроз ратификацију Повеље. Комитет експерата истиче да, према члану 4.2 Повеље, раније достигнут виши ниво не треба да буде снижаван због ратификације Повеље.

Преглед ситуације регионалних или мањинских језика

К. Од 2010. године говорници *албанског* су представљени кроз национални савет националне мањине. Ситуација албанског језика у образовању је и даље у целини добра, али је нешто слабија него раније у средствима јавног информисања. Релативно велики број обавеза Србије у складу са Повељом је и даље испуњен у односу на албански. Међутим, постоје недостаци који ометају делотворно коришћење албанског у односима са административним органима. У вези са реформом правосуђа, појавили су се практични проблеми у коришћењу албанског језика у судовима.

Л. Заступљеност *босанског* у школама треба да буде повећана, нарочито у средњем образовању. Заступљеност у средствима јавног информисања је нешто побољшана, са телевизијским каналима који емитују програме на босанском и једним недељним новинама.

М. Ситуација у погледу образовања на *бугарском* језику и даље је добра, нарочито на нижим нивоима. Међутим, средње образовање на бугарском би могло да буде додатно унапређено. Бугарски је заступљен на јавном телевизијском и радио сервису, као и на приватној телевизији. Такође се користи у штампаним средствима јавног информисања.

Н. Када је реч о *буњевачком*, српске власти су потврдиле да ће се примењивати Део II. Буњевачки се предаје у неким основним школама у оквиру модела образовања на мањинским

језицима, али не и на предшколском и нивоу средњег образовања. Мада постоји одређена заступљеност буњевачког на радију, телевизији и у штампаним средствима јавног информисања, он још увек није уведен у службену употребу у некој општини.

О. Статут Аутономне Покрајине Војводине је измењен и допуњен на начин да су *хрватски* језик и писмо сада такође у службеној употреби у органима и организацијама Војводине. Хрватски је слабо заступљен у образовању, када се узме у обзир број говорника. Постоје програми на јавним телевизијским и радио сервисима који се емитују на хрватском, као и скромна заступљеност на приватним телевизијама. Неколико штампаних средстава јавног информисања се објављују на хрватском.

Р. Од 2010. године, говорнике чешког такође представља национални савет националне мањине. Ситуација чешког језика у области културе и даље је добра. Чешки има статус језика у службеној употреби у једној општини, али локални административни и правосудни органи га не користе у пракси. Упркос захтева ученика и родитеља, чешки се још увек не предаје у оквиру модела образовања на мањинским језицима. У средствима јавног информисања, два недељна локална радио програма се емитују на чешком. Поред тога, објављује се и билтен на чешком.

Q. *Немачки* језик је и даље слабо заступљен у јавном животу. Осим једног двојезичног обданишта, немачки се предаје само као страни језик, а не у оквиру модела образовања на мањинским језицима. У средствима јавног информисања, на немачком се емитује локални радио програм једном недељно, али се још увек чека на доделу времена на РТВ Војводина за емитовање на телевизији. Нема новина на немачком језику.

Р. У вези са *мађарским*, Комитет експерата сматра да су готово све обавезе Србије у складу са Повељом испуњене или делимично испуњене. Међутим, ово достигнуће се, као и у претходном циклусу праћења, може делимично приписати чињеници да ове обавезе, нарочито оне у вези са образовањем и средствима јавног информисања, не одражавају на адекватан начин повољну ситуацију мађарског и на овај језик могле би да се односе обавезе вишег нивоа.

С. Наставни план и програм за наставу *македонског* језика са елементима националне културе је сачињен недавно, а постоје и планови за увођење такве наставе. У средствима јавног информисања, македонски је и даље добро заступљен на телевизији, радију и у штампаним средствима јавног информисања. Поред тога, постоји неколико културних манифестација (фолклор, уметност, изложбе) на којима се користи македонски језик.

Т. Србија је наставила да чини хвале вредне напоре у унапређењу *ромског* језика. Треба посебно нагласити да је ромски заступљен на приватном радију и телевизији. Међутим, чланови 9 и 10 Повеље се не примењују у пракси на ромски језик, пошто није у службеној употреби на локалном нивоу. Потребно је уложити додатне напоре у области образовања, нарочито у централној Србији.

У. На свим нивоима образовања на *румунском* језику, број ученика је и даље сувише мали с обзиром на величину језичке групе румунског језика. Постоји велики број радио и телевизијских програма на румунском. Међутим, целокупна област у којој се говори румунски није покривена свим овим програмима.

V. Ниво заштите *русинског* је и даље висок, што се одражава у његовом званичном статусу у Аутономној Покрајини Војводини, у општинама и судовима. Недостаци постоје у вези са

доступношћу телевизијских и радио програма на русинском у свим областима у којима се користи русински језик.

W. Укупна ситуација *словачког* језика је добра. Он се користи у односима са административним и судским органима, а уведен је у службену употребу чак у општинама Бачка Топола, Панчево и Зрењанин/*Zreñanin*, упркос веома малом учешћу говорника овог језика у укупном локалном становништву. Осим тога, словачки има добру заступљеност у средствима јавног информисања. У образовању, међутим, број ученика који похађају часове на словачком у средњим техничким и стручним школама је изузетно мали.

X. Још увек нема образовања на украјинском језику на нивоу предшколског, средњег и средњег техничког и стручног образовања. Чланови 9 и 10 Повеље се у пракси не примењују на украјински, пошто овај језик нема званичан статус на локалном нивоу. У средствима јавног информисања, постоји заступљеност на радију и телевизији јавног сервиса и на приватном радију.

Y. Не постоји структурирана политика за унапређење *влашког* језика. Нејасан статус влашког *de facto* спречава његову службену употребу. Упркос захтевима, влашки се не предаје у оквиру модела образовања на мањинским језицима. У средствима јавног информисања, потребна је већа заступљеност на радију и заступљеност на телевизији.

Влада Србије је позвана да коментарише садржај овог извештаја у складу са чланом 16.3 Повеље. Добијени Коментари садржани су у Додатку II.

На основу овог извештаја и налаза који су у њему садржани, Комитет експерата је Комитету министара доставио предлог препорука које треба упутити Србији. Истовремено Комитет експерата је истако да власти Србије, поред општих препорука, треба да узму у обзир и детаљна запажања која су садржана у извештају.

На свом 1173. састанку од 11. јуна 2013. године, Комитет министара усвојио је Препоруку упућену Србији, која је садржана у Делу Б овог документа.

Додатак 1: Инструмент ратификације

Србија:

Изјава садржана у инструменту ратификације депонованом 15. фебруара 2006. године – ор. енг. – и ажурирана писмом сталног представника Србије од 20. јула 2006. године, запримљеног у Генералном секретаријату 20. јула 2006. године – ор. енг.

У складу са чланом 2 став 2 Повеље, Србија и Црна Гора је прихватила да се примењују следеће одредбе:

- у Републици Србији, у односу на албански, босански, бугарски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и хрватски језик:

Члан 8, став 1 а (iii), а (iv), b (iv), c (iv), d (iv), e (ii), f (iii), g;

Члан 9, став 1 а (ii), а (iii), b (ii), c (ii), d, став 2 а, b, c, став 3;

Члан 10, став 1 а (iv), а (v), c, став 2 b, c, d, g, став 3 c, став 4 c, став 5

Члан 11, став 1 а (iii), b (ii), c (ii), d, e (1), f (ii), став 2, став 3;

Члан 12, став 1 а, b, c, f, став 2;

Члан 13, став 1 c;

Члан 14 а, b.

Период који је обухваћен: 1.6.2006. године

Претходна изјава односи се на члан(ове): 1

Резерва садржана у инструменту ратификације депонованом 15. фебруара 2006. године – ор. енг.

У вези са чланом 1 б Повеље, Србија и Црна Гора изјављује да ће се фраза „територија на којој су регионални или мањински језици у употреби“ односити на области у којима су регионални и мањински језици у службеној употреби у складу са националним законодавством.

Период који је обухваћен: 1.6.2006. године -

Претходна изјава односи се на члан(ове): 2

Додатак 2: Коментари српских органа власти

Коментари Републике Србије о Другом извештају Комитета експерата о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима

I. Увод

Комитет експерата, образован на основу члана 17 Европске повеље о регионалним или мањинским језицима (у даљем тексту: „Повеља“), усвојио је Други извештај о примени Повеље у Србији (у даљем тексту: „Други извештај“) на свом заседању одржаном 4. маја 2011. године. Тај извештај садржи предлоге препорука на основу резултата другог циклуса надзора над применом Повеље, које ће Комитет министара Савета Европе упутити Србији. У складу са чланом 16 став 3 Комитет експерата позвао је власти Србије да начине своје коментаре о садржају Другог извештаја.

Србија изузетно цени активности Комитета експерата у процесу надзора над применом Повеље и поздравља сарадњу коју је остварила са Комитетом експерата током припреме Другог извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима у Републици Србији (у даљем тексту: „Други периодични извештај о примени Повеље“, а која се огледа у припреми додатног упитника који је, у циљу прикупљања подробнијих података, упућен властима Србије 24. новембра 2010. године, као и у посети делегације Комитета експерата која је боравила у Србији, у периоду од 8. до 10. децембра 2010. године.

Србија сматра испуњење обавеза преузетих приступањем Повељи веома важним, јер очување језичке разноликости јесте један од најдрагоценијих елемената њене културне баштине, чиме се доприноси и одржању и развоју европског културног богатства и традиције. На основу тога, Србија се прикључује Европи у очувању и унапређењу употребе регионалних или мањинских језика, као једног од основних постулата интегрисаности европског простора. Осим тога, очување и развијање мањинских језика као један од кључних елемената идентитета припадника националних мањина – говорника мањинских језика - део су нове мањинске политике која се у земљи спроводи у процесу изградње демократске државе засноване на владавини права. Имајући у виду изложено, Србија је искрено посвећена испуњавању обавеза које проистичу из Повеље.

Државни извештај о примени Повеље, који је основа мониторинга, као и допуна Извештаја сачињена на основу упитника Комитета експерата, израђени су и у потпуности су засновани на начелима транспарентности.

Други периодични извештај о примени Повеље објављен је на сајту Управе за људска и мањинска права и доступан је јавности на адреси: www.ljudskaprava.gov.rs, чиме је испуњена обавеза проистекла из члана 2 Повеље. По завршетку другог циклуса мониторинга, Управа за људска и мањинска права објавиће на свом сајту: Други извештај Комитета експерата о примени Повеље, Коментаре Републике Србије на тај извештај и Препоруку Комитета министара Савете Европе о примени Повеље у Србији по основу другог циклуса мониторинга.

Србија сматра да је за примену Повеље од изузетног значаја да са телима надлежним за надзор над применом Повеље одржава отворен и конструктиван дијалог. У том смислу, Србија налази да је Други извештај Комитета експерата заснован на стручној анализи законских аката, политика и праксе који се примењују у Србији за мањинске језике.

Коментари Србије на Други извештај Комитета експерата припремљени су у Управи за људска и мањинска права у саставу Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу. У процесу израде коментара консултована су релевантна ресорна

министарства и покрајински секретаријати.

Полазећи од тога да власти редовно сарађују са националним саветима националних мањина који су носиоци културне аутономије у области образовања, културе, обавештавања и службене употребе језика и писама, са невладиним организацијама чија је делатност и унапређење и заштита мањинских језика, као и са организацијама које окупљају представнике говорника мањинских језика, с пажњом се констатује да је низ примедби и сугестија изложених у Другом извештају Комитета експерата познат надлежним властима и да се активно ради на њиховом решавању.

Имајући у виду позитивну природу Другог извештаја Комитета експерата, Србија даје следеће коментаре:

II. Коментари на поглавље 4. Другог извештаја (одељци А – У)

Одељак F

У начелу, стање у погледу коришћења регионалних или мањинских језика пред судовима је релативно добро, упркос неких проблема на нивоу детаља. Било је такође неких негативних пропратних ефеката опште реформе судства које треба решити. Међутим, власти су изнеле своју намеру да ојачају позитивне мере како би даље олакшале употребу мањинских језика у судовима.

Органи власти Републике Србије, уз већ предузете кораке о којима је Комитет експерата обавештен у периоду након израде Другог периодичног извештаја о примени Повеље, настављају са активностима у вези са унапређењем примене употребе мањинских језика у судовима. У оквиру процеса реформе правосуђа у Републици Србији, посебна је пажња била посвећена избору судија који су оспособљени за вођење поступака на језицима националних мањина, као и судског особља које говори неки од мањинских језика. Према подацима Министарства правде, број оспособљених судија за вођење поступка: на мађарском језику је у Вишем суду у Суботици – 3, у Основном суду у Суботици – 13, у Основном суду у Новом Саду – 2; на румунском језику у Основном суду у Панчеву – 2; на словачком језику у Основном суду у Панчеву – 1; на албанском језику у Основном суду у Врању – 5 и на бугарском језику у Основном суду у Врању – 3.

Ради унапређења права припадника националних мањина на коришћење свог језика пред правосудним органима, почетком 2011. године покренута је иницијатива Министарства правде и Покрајинског омбудсмана за стручно усавршавање судија за вођење поступака на језицима националних мањина. Обука судија могла би се обављати у Правосудној академији, уз подршку Министарства правде и Покрајинског омбудсмана, који је изразио спремност да координира организацију стручног усавршавања у оквиру пројекта бесплатне правне помоћи. О тој иницијативи обавештени су Правосудна академија и Врховни касациони суд.

У циљу јачања мера олакшане употребе мањинских језика у судовима, донесен је нови Судски пословник, чију примену надзире Министарство правде. У односу на претходни, овај пословник, који се примењује од 2010. године, детаљније уређује вођење поступака и достављање одлука на језицима националних мањина, а новину предствала и обавеза вођења евиденција о поступцима на мањинским језицима.

Да би се избегла непотребна понављања у вези са појединим одељцима изложеним у 4. поглављу Другог извештаја – Налази Комитета експерата у другом кругу праћења, упућујемо на релевантне одговоре изложене у поглављима III. и IV. наших коментара:

у вези са одељком С: одговор на став 30
у вези са одељком Ј: одговор на став 17
у вези са одељком У: одговор на став 14

III. Коментари на поглавља 1. и 2. Другог извештаја

Став 10

Посебан проблем присутан је у вези са Буњевцима и Власима, који достижу лимите од 15% и 25% на више места. Међутим, српски органи власти су обавестили Комитет експерата да буњевачки и влашки нису у службеној употреби ни у једној јединици локалне самоуправе зато што још увек нису стандардизовани. Комитет експерата примећује да концепт „службене употребе“ у Србији обухвата не само писану, већ и усмену комуникацију са грађанима за коју стандардизација није потребна. Поред тога, постоје планови за стандардизацију буњевачког и влашког током следећих година. Имајући у виду овај контекст, Комитет експерата сматра да би српски органи власти требало да размотре флексибилне привремене мере којима би се у званичну употребу увели буњевачки и влашки, обезбеђујући на тај начин имплементацију Повеље.

Органи власти Републике Србије стоје на становишту да непостојање стандардизованог буњевачког и влашког језика јесте реална препрека за њихово увођење у службену употребу у оним јединицама локалне самоуправе у којима припадници националне мањине достижу законом прописане лимите. Наиме, чланом 11 став 3 Закона о службеној употреби језика и писама прописано је да се под службеном употребом језика националне мањине подразумева нарочито: коришћење језика националних мањина у управном и судском поступку и вођење управног поступка и судског поступка на језику националне мањине; употреба језика националне мањине у комуникацији органа са јавним овлашћењима са грађанима; издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних; употреба језика националних мањина на гласачким листићима и бирачком материјалу и употреба језика националних мањина у раду представничких тела.

Дакле, неспорно је да је за примену наведене одредбе неопходно постојање стандардизованог језика ради остваривања писане комуникације на мањинском језику, а органи власти Републике Србије деле мишљење Комитета експерата да за усмену комуникацију са грађанима стандардизација језика није неопходна.

Будући да буњевачки и влашки језик нису ни у једној јединици локалне самоуправе у службеној употреби, прописима Републике Србије предвиђено је да органи, односно организације које воде поступак обезбеђују употребу мањинских језика припадницима националних мањина који код њих остварују своја права и обавезе (члан 16 тачка 1 Закона о службеној употреби језика и писама). У том контексту треба сагледати и став 251 Другог периодичног извештаја о примени Повеље у коме је, између осталог, наведено да странке имају право да се и усмено обраћају на мањинском језику органима јединица локалних самоуправа. У пракси за остваривање тога права, сем у случају неких места са малим процентом говорника мањинских језика, постоје и објективне могућности, јер део запослених у јединицама локалних самоуправа су и сами говорници мањинских језика. Међутим, прецизних података о усменом

обраћању странака на мањинским језицима у јединицама локалне самоуправе нема, јер прописима није утврђено вођење посебних евиденција о томе. Ипак, у пракси се мањински језици користе у усменој комуникацији са органима локалне власти, што потврђују и примери добијени из појединих јединица локалних самоуправа. На пример, према информацијама добијеним из општине Неготин, у којој је запослен и изванредан број говорника влашког језика, готово целокупна усмена комуникација са грађанима – говорницима влашког језика одвија се на том језику.

Став 14

У складу са Другим периодичним извештајем, национални савети немају овлашћење да дефинишу или декларишу који језик говоре припадници националне мањине коју заступају. Уз то, Комитет експерата примећује да подела између оних који говоре овај језик и сматрају да он представља варијанту румунског, и оних који га сматрају за засебан језик, онемогућава примену Повеље на влашки језик. Комитет сматра да је потребно да српски органи власти иницирају дијалог између представника свих оних који говоре овај језик, што може довести до диференцираног приступа промоцији овог језика, дозвољавајући употребу влашког и (стандардног) румунског – уместо само једног од та два – у одређеним областима (нпр. образовање, медији), у случају да такав захтев постави довољан број људи.

Органи власти Републике Србије сматрају да је непостојање стандардизованог влашког језика, тачније речено недостатка писма, једина препрека која онемогућава пуну примену Повеље на тај језик, а не како наводи Комитет експерата да „подела између оних који сматрају да језик којим говоре Власи представља варијанту румунског и оних који га сматрају за засебан језик онемогућава примену Повеље на влашки језик“. Како је наведено у ст. 104 и 105 Другог периодичног извештаја о примени Повеље, држава мерама охрабрује или олакшава употребу влашког језика у оним областима у којима за примену није неопходна стандардизација, односно постојање писма тог језика (информативне емисије на електронским медијима и пројекти из области културе).

У ставу 42 Другог периодичног извештаја о примени Повеље, изнет је јасан став Републике Србије по питању идентитета влашке националне мањине и влашког језика. Полазећи од Уставних решења (члан 47) и Закона о заштити права и слобода националних мањина (члан 5), држава се и у пракси руководи основним начелом слободе националног опредељења и изражавања, те у том контексту влашку мањину третира као јединствен национални идентитет, а влашки језик као посебан језик којим говори огромна већина Влаха. На овај начин Република Србија је прихватила све оне самобитности које подразумева идентитет националне мањине, укључујући, у овом случају, на основу воље изражене на попису становништва, и језик којим говоре. На попису становништва из 2002. године, од 40.054 лица која су се изјаснила као Власи, 91,89 % лица влашке националности је изјавило да им је матерњи језик влашки, 7,71 % да им је матерњи језик српски, 0,30% да им је матерњи језик румунски, 0,01 % да им је матерњи језик неки други језик и 0,08 % лица се није изјаснио о матерњем језику или није познато који им је матерњи језик.

Закон о националним саветима националних мањина утврдио је надлежности националних савета у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма. Избором националних савета националних мањина, јуна 2010. године, они су постали носиоци права на самоуправу у наведеним областима. Имајући у виду да изванредан број припадника влашке националне мањине говори румунски језик (0,30%), Национални савет влашке националне мањине има могућности да у складу са својим

надлежностима изнађе најбоља решења која ће омогућити употребу језика у областима које наводи Комитет експерата.

Став 17

Србија је ратификовала исте обавезе у погледу свих језика из Дела III. Комитет експерата примећује, као и у претходном циклусу надгледања, да обавезе које је изабрала Србија, нарочито оне које се односе на образовање и медије, не одражавају на адекватан начин положај свих мањинских језика. На пример, обавезе вишег нивоа могле би се применити на мађарски језик.

Као што је наведено у одговорима на додатни упитник, приликом ратификације, односно прецизирања језика и обавеза из Дела III Повеље, Република Србија се руководила намером да свим језицима које ће прецизирати обезбеди једнак ниво заштите, односно да за њих преузме истоветне ставове и подставове. Таква намера резултирала је прецизирањем језика за које се у пракси, према националном законодавству, обезбеђује заштита и унапређење у складу са најмање 35 ставова и подставова из Дела III Повеље. Обезбеђивањем једнаког нивоа заштите, према схватању органа власти Републике Србије, обезбеђују се истоветна права која говорници језика за које су преузете обавезе, самостално, или у заједници са осталим члановима своје групе, уживају у погледу језика којима говоре. Разуме се да се у пракси преузете обавезе реализују у зависности од много чинилаца, а пре свега од броја говорника одређеног мањинског језика. Наведена пракса у примени обавеза проистеклих из Повеље потврђује управо ту чињеницу. Међутим, органи власти истичу да постоји и законодавни основ за коришћење појачаних могућности за говорнике појединих мањинских језика, али без нарушавања једнаког нивоа заштите који је обезбеђен преузимањем истоветних ставова и подставова за све језике за које су преузете обавезе из Дела III Повеље. Обезбеђивањем једнаког нивоа заштите, према схватању органа власти Републике Србије, обезбеђују се истоветна права која говорници језика за које су преузете обавезе, самостално, или у заједници са осталим члановима своје групе, уживају у погледу језика којима говоре. Разуме се да се у реалности друштвеног живота, обавезе које су преузете много више и чешће реализују у погледу мађарског језика због бројности говорника. Таква могућност не представља нарушавања једнаког нивоа заштите и препозната је, и то не само у погледу остваривања права у вези са језиком, у Споразуму између Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и Црној Гори и српске националне мањине која живи у Републици Мађарској. Према члану 2 став 4 тог споразума, чији је сукцесор Република Србија, уговорне стране увиђају да начин остваривања права која су предвиђена тим споразумом, од којих велики број чине права у вези са заштитом и употребом мађарског језика, може да зависи од бројности мањине о којој је реч. Имајући у виду изложену одредбу, органи власти Републике Србије стоје на становишту да постоји сасвим поуздан и одржив правни основ за коришћење појачаних могућности за говорнике мађарског језика, али без нарушавања једнаког нивоа заштите који је обезбеђен преузимањем истоветних ставова и подставова за све језике за које су преузете обавезе из Дела III Повеље. То је на одговарајућим местима у извештајима о примени Повеље и јасно предочено у виду статистичких података.

Став 21

Још увек нема стабилног присуства свих језика из Дела II на основном и средњем нивоу унутар оквира модела предавања мањинских језика. Буњевачки се предаје у појединим основним школама, али не и на предшколском и средњошколском нивоу.

Чешки се још увек не предаје у оквиру јавног образовног система. Изузев једног двојезичног вртића, немачки се предаје само као страни језик, не и у оквиру образовног модела мањинског језика. Развијен је наставни програм за учење македонског језика са елементима националне културе, али његово увођење у учионице још увек се очекује. Влашки је и даље потпуно одсутан из система образовања.

Као што је Комитет експерата у својим налазима констатовао, Република Србија је одавно успоставила систем образовања о/на регионалним или мањинским језицима. Таква пракса потврђена је и доношењем Закона о основама система образовања и васпитања, који у члану 9 даје могућност да се припадници националних мањина образују на свом матерњем језику, двојезично или на српском језику, уз учење предмета Матерњи језик са елементима националне културе. Међутим, како је то већ више пута наведено, увођење наставе на/о мањинском језику у образовни систем Републике Србије, зависи, пре свега од ангажовања националних савета националних мањина, јер су они, доношењем Закона о националним саветима националних мањина, носиоци права на самоуправу и у области образовања. Према члану 13 тог закона, национални савет, између осталог, предлаже Националном просветном савету опште основе предшколског програма, наставне планове и програме основног и средњег образовања и васпитања и основе васпитног програма, за садржаје који изражавају посебност националне мањине, а нарочито из области историје, музичког васпитања и ликовне уметности, као и програм основног и средњег образовања и васпитања за језик националне мањине и језик, односно говор, националне мањине са елементима националне културе.

У периоду након израде Другог периодичног извештаја о примени Повеље, Национални савет чешке националне мањине израдио је наставни план и програм за чешки језик са елементима националне културе за први разред основне школе. Након што их Министарство просвете и науке одобри и по спровођењу поступка пријављивања довољног броја заинтересоване деце, биће организована настава Чешког језика са елементима националне културе.

IV. Коментари на поглавље 3. Другог извештаја

Став 30

Иако узима у обзир економске тешкоће у којима се налази Србија, Комитет експерата апелује на српске органе власти да обезбеде адекватну финансијску подршку која ће омогућити саветима националних мањина да ефикасно извршавају своје задатке.

Средства за финансирање рада националних савета, сагласно одредбама Закона о националним саветима националних мањина, обезбеђују се из буџета Републике Србије, буџета аутономне покрајине, буџета јединице локалне самоуправе, донација и осталих прихода. Висина средстава из јавних извора која се обезбеђује за финансирање делатности националних савета одређују се за сваку годину Законом о буџету Републике Србије, односно одлукама о буџету АП Војводине и јединица локалне самоуправе. Ближе уређење поступка расподеле средстава из буџета Републике Србије за финансирање рада националних савета националних мањина који су уписани у регистар националних савета националних мањина, утврђен је Уредбом о поступку расподеле средстава из буџета Републике Србије за финансирање рада националних савета националних мањина, коју је усвојила Влада Републике Србије у децембру 2010. године. За финансирање редовних делатности из буџета Републике Србије, национални савети су добили укупно 145.148.862,89 динара у 2010. години, а за 2011. годину предвиђено је 224.400.000,00 динара.

Средства која се обезбеђују у буџету аутономне покрајине распоређују се, у складу са одлуком надлежног органа аутономне покрајине, националним саветима који имају седиште на територији аутономне покрајине. Из буџета Аутономне Покрајине Војводине, национални савети су у 2010. години финансирани са 30.635.000,00 динара, а у 2011. години за те намене опредељено је 40.000.000,00 динара.

Средства која се обезбеђују у буџету јединице локалне самоуправе распоређују се, у складу са одлуком надлежног органа јединице локалне самоуправе, националним саветима који представљају националне мањине које у становништву јединице локалне самоуправе достижу најмање 10% од укупног становништва или националних мањина чији је језик у службеној употреби на територији јединице локалне самоуправе.

Огани власти, како је изложено, улажу велике напоре да, и поред економских тешкоћа, обезбеде финансијску подршку која ће омогућити националним саветима да ефикасно извршавају своје надлежности.

Став 45

У свом одговору на упитник који је послао Комитет експерата, српски органи власти наводе да не постоји стандардна процедура за обавештавање родитеља и/или ученика о могућности формирања одељења за мањинске језике са мање од 15 ученика. Поред тога, органи власти немају на располагању јасне информације о томе на који начин се те информације обезбеђују, с обзиром на то да се то разликује од једне школе до друге школе. Комитет експерата сматра да је потребно унапредити свест о предностима и могућностима наставе мањинских језика, с обзиром на то да многи родитељи имају утисак да би таква настава била превише сложена и контрапродуктивна за развој њихове деце. Уз то, Комитет експерата поново примећује да је лимит од 15 ученика превисок у односу на циљеве Повеље, с обзиром на то да они који говоре многе мањинске језике у Србији тешко могу да га достигну. Комитет експерата стога позива српске органе власти да активније обавесте ученике и родитеље о могућности формирања одељења за мањинске језика са мање од 15 ученика, и да их подстакну да је искористе.

Органи власти стоје на становишту да учење на/о језику националне мањине не зависи толико од лимитираног броја ученика, пошто Министарство просвете и науке, на основу законских могућности, излази у сусрет скоро свим школама које поднесу захтев и за мање од 15 ученика. Активности унутар сваке школе зависе првенствено од њиховог развојног плана, који садржи приоритете у остваривању образовно-васпитног рада за период од три до пет година. Пошто развојни план доноси орган управљања, између осталог, и на предлог националног савета националне мањине, само активнији приступ националних савета по овом питању и посвећеност испуњавању њихових преузетих надлежности, у школама може убрзати увођење изборног предмета изучавање матерњег језика са елементима националне културе или наставу на матерњем језику.

Став 52

Српски органи власти наводе у Другом периодичном извештају да се влашки језик не предаје ни на једном нивоу образовања зато што није стандардизован. Поред тога, Комитет експерата примећује да постоји одређени број оних који говоре влашки и који су заинтересовани за наставу „румунског са елементима националне културе“. Што се тиче влашког, Комитет експерата сматра да недостатак стандардизације не би требало нужно да доведе до потпуног одсуства влашког из образовања. Уместо тога, влашки би требало

користити у говорном облику у обдаништима и у одређеним предметима основног и средњег образовања, као и у оквиру ваннаставних активности у којима писана комуникација има ограничену улогу или је уопште нема. Што се тиче румунског, српски органи власти могу размотрити примену модела наставе мањинског језика на оне ученике који (или чији родитељи) то траже. Комитет експерата сматра да има простора за диференциран уместо униформног и ригидног приступа настави мањинских језика, што би омогућило употребу влашког и румунског језика у складу са стварним интересом оних који их говоре. Сходно томе, позивамо српске органе власти да спроведу сопствена истраживања на почетку сваке школске године на такав начин да ученици (или родитељи) могу изабрати између влашког и (стандардног) румунског. Комитет експерата такође позива српске органе власти да уведу влашки у образовање чак и пре остваривања могуће стандардизације.

Република Србија је створила законске претпоставке које омогућавају образовање на мањинским језицима, као што је већ више пута истакнуто, кроз постојање три модела образовања у основним и средњим школама: на матерњем језику, двојезично и на српском језику уз могућност учења матерњег језика са елементима националне културе. Избором националних савета 2010. године у складу са одредбама Закона о националним саветима националних мањина, националним саветима као носиоцима права на самоуправу, дата су овлашћења и у области образовања. Надлежности националних савета у области образовања садржане су у ставу 35 Другог периодичног извештаја о примени Повеље. У складу са својим овлашћењима, национални савети националних мањина постају и иницијатори увођења наставе на/о језику националне мањине, и то оних мањинских језика који до сада не егзистирају у образовном систему Републике Србије. Од њихове ангажованости зависиће којом динамиком ће се увести настава на језику националне мањине или изучавање предмета Матерњи језик са елементима националне културе. Дакле, на Националном савету влашке националне мањине је, не само иницијатива за увођење у наставу влашког језика и пре остваривања стандардизације тог језика него и начин како то остварити кроз предлагање наставних планова и програма влашког језика. Што се тиче позива Комитета експерата да органи власти спроведу сопствена истраживања на почетку сваке школске године на такав начин да ученици (или родитељи) могу изабрати између влашког и (стандардног) румунског, истиче се да су таква истраживања у надлежности националних савета националних мањина и школских одбора.

Став 208

У Другом периодичном извештају нема даљих података у вези са применом сваког од језика поменутих у Делу III. Ово је случај и у погледу албанског, босанског, бугарског, ромског и украјинског, за које Комитет експерата није имао податке у претходном кругу праћења. Нема података о мерама које су предузете на пољу подизања свести државних службеника о употреби исправних облика имена на регионалним или мањинским језицима.

Ради упознавања припадника националних мањина са правом на упис личног имена у матичне књиге на језику и писму националне мањине, Министарство за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу доставило је обавештење о поступку и начину уписа личног имена припадника националне мањине у матичне књиге свим органима којима су, на основу Закона о матичним књигама, поверени послови вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку у области матичних књига. Истовремено је упућен и захтев да се то обавештење истакне на огласној табли градске, односно општинске управе, као и свих

матичних подручја јединице локалне самоуправе за које се воде матичне књиге. У јединицама локалне самоуправе у којима је статутом утврђено да је у службеној употреби језик припадника националне мањине, односно више националних мањина, наведено обавештење се истиче и на језику и писму националне мањине, односно националних мањина. Осим тога, свим органима који извршавају поверене послове вођења матичних књига инструкцијом Министарства је наложена обавеза упознавања припадника националних мањина са правом на упис личног имена према језику и писму припадника националне мањине у свим поступцима који се воде за упис одређене чињенице у матичне књиге.

Став 214

Комитет експерата је обавештен да су процес приватизације, додела фреквенција и издавање дозвола за емитовање, у сагласности са законским променама, у пракси негативно утицали на медије који емитују програме на регионалним или мањинским језицима. Дозволе за националну, покрајинску, регионалну и локалну фреквенцију добила је само трећина (404) од укупног броја пријављених емитера (1.170). Радио станице које емитују програме на мањинским језицима, као што су Радио Апатин, Радио Бачка Топола и Радио Ковин, изгубиле су своје фреквенције. Радио Суботица је изгубио две од три фреквенције, што је довело до смањења броја емисија на регионалним или мањинским језицима. За Зрењанин нису предвиђене локалне фреквенције. Како наводе говорници босанског, није предвиђена ниједна фреквенција за медије на овом језику. Још један проблем који су представници говорника навели јесте и то да у пракси многи медији не настављају да емитују емисије на мањинским језицима, а наводе их у понуди само да би добили фреквенције или приступ фондовима. Комитет експерата је обавештен и о томе да постоје противречности у законским одредбама које регулишу медијску сферу. На пример, Закон о локалној самоуправи и Закон о националним саветима националних мањина омогућају овим ентитетима да оснивају медије, што је у супротности са Законом о радиодифузији и Законом о јавном информисању. Исти проблем се јавља у вези са нацртом Закона о недозвољеном обједињавању и јавности власништва јавних гласила. Комитет експерата истиче да је важно да различити закони који су претходно споменути буду у међусобној сагласности и позива српске власти да у следећем периодичном извештају дају коментар о овим проблемима.

Републичка радиодифузна агенција према Закону о радиодифузији издаје дозволе на основу Јавног конкурса. Јавни конкурс се расписује када на основу Плана расподеле радио фреквенција постоје могућности за издавање нових дозвола за емитовање програма. У време када је донета Стратегија развоја радиодифузије, 2005. године, Агенција је евидентирала, на основу јавног позива и података добијених од надлежних служби Министарства за капиталне инвестиције (сектора за телекомуникације) 755 емитера – од тога 543 искључиво радио станица; 73 искључиво ТВ станица и 139 станица које емитују и радио и ТВ програме. Процене Агенције у то време су биле да је број активних локација/фреквенција (предајника) у Србији био и већи. У том тренутку донет је План расподеле радио фреквенција, према којем је јасно утврђен број радио и/или телевизијских станица на свим нивоима емитовања. План расподеле радио фреквенција доноси надлежно министарство за послове телекомуникација и утврђује распоред радиофреквенција на територији Републике Србије, док Агенција на основу Плана расписује Јавни конкурс. Приликом доношења одлука о издавању дозвола Савет РРА је ценио конкурсну документацију према критеријумима који су објављивани и били доступни подносиоцима пријава и свим осталим заинтересованим странама. Током свих конкурса један од критеријума који је остао непромењен за станице цивилиног сектора је допринос остваривању права

националних мањина, верских заједница или специфичне области којима се организација или удружење грађана бави. Наиме, Закон о радиодифузији (члан 95 став 4) предвиђа да се станице цивилног сектора могу оснивати само за локално подручје, као и да не плаћају дозволу за емитовање програма, већ само за радиодифузну станицу. У већини случајева станице цивилног сектора су се пријављивале на конкурсе са документацијом у којој су наводиле да ће као удружења грађана емитовати програм који је специфичан за националне мањине, било да садрже програмске садржаје на језицима мањина или да емитују специфичну музику на језику неке од националних мањина. Поред станица цивилног сектора програме на језицима националних мањина емитују и јавна предузећа која су и даље у власништву скупштина општина/градова.

Што се тиче противречности одредаба појединих закона на које указује Комитет експерата, органи власти деле мишљење да наведени закони морају бити у међусобној сагласности, те ће у наредном периоду бити појачано ангажовање на тим активностима. Органи власти користе ову прилику и да укажу Комтету експерата да помињање Нацрта закона о недозвољеном обједињавању и јавности власништва јавних гласила у контексту постојања противречности у законским одредбама које регулишу медијску сферу, није оправдано, јер је реч о нацрту закона који није на снази и који се не може узети као релевантан.

Став 218

Комитет експерата је, међутим, обавештен да је процес приватизације знатно утицао на емитовање на регионалним или мањинским језицима. Две радио станице у Војводини које емитују на регионалним или мањинским језицима, Радио Суботица и Радио Србобран, биле су међу првима над којима је спроведена приватизација, а током процеса приватизације нису имале дозволу за емитовање. Истакнуто је да постоје проблеми и са приватизацијом Радио Сомбора и Радија Бачка Топола. Случај Радија Суботица привукао је нарочиту пажњу локалних и покрајинских власти, као и невладиних организација.

У ставу 308 Другог периодичног извештаја о примени Повеље, детаљно су образложени разлози за обуставу процеса приватизације електронских медија, чији су оснивачи скупштине општина/градова. Имајући у виду да се о процесу приватизације медија у Републици Србији већ дуже време воде дебате, органи власти процењују да би то питање могло бити разрешено имплементацијом Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији до 2016. године, чији је нацрт у фази јавне расправе. Стратегијом би требало да се утврде и основни правци учешћа државе у оснивачким правима над медијима, као и даљи токови приватизације. Самим тим одредиће се положај националних мањина у јавном информисању, односно утврдиће се облици кроз које ће припадници националних мањина остваривати право на потпуно, благовремено и непристрасно обавештавање на свом језику.

Став 245

Комитет експерата сматра да је обавеза испуњена у погледу албанског, босанског, мађарског, ромског, румунског, русинског, словачког и украјинског, а да није испуњена у погледу хрватског. Комитет нема довољно података да би донео закључак по питању бугарског.

Став 256

Комитет експерата сматра да је испуњена обавеза у односу на албански, босански, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, делимично испуњена у односу на хрватски и бугарски и да није испуњена у односу на украјински. Он подстиче српске власти да предузму мере како би проширили емитовање приватних ТВ програма на хрватском и бугарском и подстакли, односно омогућили редовно емитовање телевизијских програма на украјинском.

Наведени ставови Комитета експерата односе се на обавезу Републике Србије да охрабри или олакша редовно емитовање радио (став 245) и телевизијског (став 256) програма на мањинском језику, при чему су код испуњавања наведених обавеза узимани у обзир само приватни радио и телевизијски емитери. Одговор на питање 27 додатног упитника садржи и информације о врстама емитера радио и телевизијског програма. Како је изложено, сагласно закону, емитер може да обавља делатност производње и емитовања радио и телевизијског програма, између осталог, и као комерцијална радио и/или телевизијска станица.

Приватни емитери радио и телевизијских станица функционишу по тржишним принципима, што не значи да не емитују и емисије на мањинским језицима, ако имају сигуран и континуиран извор средстава за производњу и емитовање тих програма. Држава мерама финансијске помоћи таквим медијима пружа подршку, под условом да упуте захтев за учешће у конкурсној процедури за доделу средстава из републичког или покрајинског буџета. Примера ради, Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање АП Војводине до сада није добио ниједну конкурсну пријаву којом би се тражила средства за радио програме на хрватском језику, могуће зато што се емисије на хрватском језику континуирано емитују на две локалне радио станице – Радио Суботици и Радио Бачу, које се налазе у јавном власништву.

Што се тиче испуњености обавезе у погледу емитовања програма на приватним телевизијским каналима, Комитет експерата је обавештен да ниједан емитер телевизијског програма у приватном власништву не емитује програм на украјинском језику. Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање до сада није добио ни једну конкурсну пријаву којом би се тражила средства за телевизијске програме на украјинском језику, док је финансијски подржавао продукције на хрватском језику, као и **емитера Ју еко из Суботице да се устали недељна информативна емисија на хрватском језику**. Од поменуте емисије се, након извесног времена, одустало из разлога који нису познати органима власти.

Став 271

Постоји једно гласило које излази на две недеље и два месечника на ромском, као и два месечника и један тромесечник на украјинском. Међутим, Комитет експерата наглашава, кад је о овом питању реч, да „новина“ у складу са овом обавезом мора да излази барем једном недељно.

Органи власти Републике Србије деле мишљење Комитета експерата да месечник не спада у новине у смислу информативног јавног гласила, те је констатација изнета у његовом Другом извештају формално тачна. Међутим, потребно је посебно нагласити да је реч о месечницима као јединим гласилима која излазе на ромском, односно украјинском језику, које финансијски подржава и охрабрује држава, која нема и не може имати утицаја на периодичку њиховог излажења. Као у сваком демократском друштву, све одлуке о информативним јавним гласилима, укључујући и периодичку излажења, зависе од њихових оснивача, у овом случају од националних савета ромске и украјинске националне мањина.

Б. Препорука Комитета министара Савета Европе о примени Повеље у Србији

Препорука CM/RecChL(2013)3

Комитета министара

о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима у Србији

(коју је Комитет министара усвојио 11. јуна 2013. године на 1173. састанку заменика министара)

Комитет министара,

У складу са чланом 16. Европске повеље о регионалним или мањинским језицима;

Имајући у виду изјаву коју је Србија дала 15. фебруара 2006. године;

Пошто је констатовао оцену коју је дао Комитет експерата за Повељу у вези са применом Повеље од стране Србије;

Узимајући у обзир да је ова оцена заснована на информацијама које је доставила Србија у свом националном извештају, допунским информацијама које су пружиле српске власти, информацијама које су поднели органи и удружења основана у Србији у складу са законом, и информацијама које је добио Комитет експерата током своје посете на терену;

Пошто је констатовао коментаре српских власти на садржај извештаја Комитета експерата;

Препоручује да власти Србије узму у обзир све констатације и препоруке Комитета експерата, и да, приоритетно:

1. побољшају обуку наставника и обезбеде одговарајуће наставне материјале за све регионалне или мањинске језике;
2. обезбеде наставу о/на језицима који потпадају под Други део Повеље у оквиру модела образовања на мањинским језицима у свим одговарајућим фазама;
3. осигурају примену чланова 9. и 10, нарочито у погледу ромског и украјинског језика;
4. предузму неопходне практичне мере како би се обезбедило да лична имена и топоними на регионалним или мањинским језицима могу да буду у службеној употреби у складу са традицијом и правописом језика о којима је реч;
5. наставе са унапређивањем свести и толеранције у српском друштву у целини када су у питању регионални или мањински језици и културе које представљају.